

ΕΛΛΗΝΟΧΡΙΣΤΙΑΝΙΚΗ

Α Γ Ω Γ Η

ΔΙΜΗΝΙΑΙΟ ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΟ ΠΕΡΙΟΔΙΚΟ

- 🌿 **ΤΑ «ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΑ»**
- 🌿 **ΠΑΙΔΕΙΑ – ΜΙΑ ΞΕΧΑΣΜΕΝΗ ΛΕΞΗ**
- 🌿 **ΟΙ ΔΙΔΑΣΚΑΛΟΙ ΤΟΥ ΓΕΝΟΥΣ ΠΟΥ ΔΙΔΑΞΑΝ ΑΣΤΡΟΝΟΜΙΑ**
- 🌿 **ΔΙΑΤΑΡΑΧΗ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗΣ ΕΠΙΚΟΙΝΩΝΙΑΣ**

Περιεχόμενα

ΣΧΟΛΙΑ111

ΤΑ «ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΑ»

Τοῦ κ. **Ιωάννη Μαρκότση**.....113

ΠΑΙΔΕΙΑ -ΜΙΑ ΞΕΧΑΣΜΕΝΗ ΛΕΞΗ

Τοῦ κ. **Αλεξάνδρου Κακαβούλη**120

ΟΙ ΔΙΔΑΣΚΑΛΟΙ ΤΟΥ ΓΕΝΟΥΣ ΠΟΥ ΔΙΔΑΞΑΝ ΑΣΤΡΟΝΟΜΙΑ

Τοῦ κ. **Κωνσταντίνου Μαυρομάτη**.....124

ΔΙΑΤΑΡΑΧΗ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗΣ ΕΠΙΚΟΙΝΩΝΙΑΣ (ΔΚΕ-SCD)

Τοῦ κ. **Γεωργίου Θ. Μηλίτη**130

ΕΙΔΗΣΕΙΣ

ΕΙΣ ΜΝΗΜΟΣΥΝΟΝ137

ΒΙΒΛΙΟΠΑΡΟΥΣΙΑΣΕΙΣ139

ΕΛΛΗΝΟΧΡΙΣΤΙΑΝΙΚΗ

Α Γ Ω Γ Η

ΔΙΜΗΝΙΑΙΟ ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΟ ΠΕΡΙΟΔΙΚΟ

Όργανο τῆς Χριστιανικῆς Ἐνώσεως Ἐκπαιδευτικῶν Λειτουργῶν
Ἰδρυτής: **Τ. Θ. Κολιτσάρας** (†1989)

Ἐκδότης - Ἰδιοκτίτης: **Χ.Ε.Ε.Α.**

Καρύτση 14, 105 61 Ἀθήνα, Τηλ.-Fax: 210 32.27.100,

e-mail: ellinochr.agogi@gmail.com

Υπεύθυνος σύμφωνα μέ τό νόμο καί ἐπιμελητής ἐκδόσεως:

Ἰωάννης Μαρκότσης, Διαγόρα 35, 153 44 Γέρακος, Τηλ.: 210 66.12.399

Διευθύνεται ἀπό Συντακτική Ἐπιτροπή

Δημιουργικό - Ἐκτύπωση

«**Λυχνία Α.Ε.**»

Ἀνδραβίδας 7, 136 71 Χαμόμυλο Ἀχαρνῶν

T. 210 3410436, F. 210 3425967 • www.lychnia.com, info@lychnia.com

Τιμή τεύχους **1,50€**

Ἐτήσια συνδρομή: Ἐσωτερικοῦ 15€, Κύπρου 20€, Ἐξωτερικοῦ 20€ • 25\$
Ἀθήνα - Ὀκτώβριος 2021

ΟΔΗΓΙΕΣ: Ἐπιστολές, συνεργασίες, ἐπιταγές, βιβλία καί ἄλλα ἔντυπα νά στέλνονται στό γραφεῖο
τῆς Χ.Ε.Ε.Α., Καρύτση 14, 10561 Ἀθήνα.

• Τό Γραφεῖο εἶναι ἀνοικτό κάθε ἑργάσιμη ἡμέρα ἀπό 9 π.μ. ἕως 1 μ.μ.

Τεύχη τοῦ περιοδικοῦ πωλοῦνται στά βιβλιοπωλεῖα τῆς «ΖΩΗΣ» στήν Ἀθήνα καί σέ ἄλλες
ἐπαρχιακές πόλεις, καθώς καί στό γραφεῖο τῆς Χ.Ε.Ε.Α. στήν Ἀθήνα.

• Ἡ δημοσίευση τῶν ἀρθρῶν ἐγκρίνεται ἀπό τή Συντακτική Ἐπιτροπή. Ὅσοι θέλουν πα-
ρουσίαση τοῦ βιβλίου τους, παρακαλοῦνται νά ἀποστέλουν δύο ἀντίτυπα, ἕνα γιά ἀπλή
ἀγγελία καί γιά τή βιβλιοθήκη τῆς Ἐνώσεως καί ἄλλο γιά τόν μέλλοντα νά κάμει τήν βιβλι-
οπαρουσίαση. Ἡ Συντακτική Ἐπιτροπή ἔχει τό δικαίωμα νά μὴν ἐγκρίνει τή δημοσίευση
βιβλιοκρισιῶν γιά βιβλία ἄσχετα μέ τό περιεχόμενο καί τή γραμμή τοῦ περιοδικοῦ. Τήν
εὐθύνη γιά τά δημοσιευμένα κείμενα φέρουν οἱ συγγραφεῖς τους.

«Ἡ διττή, ἑλληνοχριστιανική ἐθνική ταυτότητα τῶν ἀγωνιστῶν τοῦ 1821 ἀμφισβητήθηκε, δογματικῶς, τόν 20^{ὸν} αἰῶνα ἀπό ἐσωτερικούς ἀμφισβητίες μέ ἐμφανέστατες ἐλλείψεις οἰκειότητας μέ τὶς πηγές καί πρόδηλες ἰδεολογικὲς προκαταλήψεις. Εἶναι ὑψιστὴ ἐπιστημονικὴ ἀνάγκη πᾶν ὄ,τι λέγεται περὶ τοῦ ἀπελευθερωτικοῦ ἀγῶνος νὰ τεκμηριῶνται εἰς τὰ ἐπισημα κείμενα καὶ εἰς τὸν λόγον καὶ τὴν πράξιν τῶν πρωτουργῶν καὶ τῶν συναυτουργῶν, ἐπισήμων καὶ ἀσήμων, ὀλοκλήρου δηλαδὴ τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ. Ἡ ἀπουσία σοβαρᾶς τεκμηριώσεως συνιστᾷ πλαστογραφίαν τῆς ἱστορίας καὶ προδοσία τῆς ἀλήθειας».

**Οἰκονόμου Ἡλίας,
Ὁ Θεὸς καὶ τὸ 1821,
Ἀθήνα 2018, σελ. 42**

«ΤΑΜΑ» ΚΑΙ ΤΕΜΕΝΟΣ

Διαβάσαμε στις εφημερίδες 29 και 30 Μαΐου 2021, τὰ γεγονότα μέ τὰ ἐγκαινία τοῦ τεμένους στήν πλατεία Ταξίμ τῆς Κωνσταντινούπολης ἀπό τόν Τούρκο Πρόεδρο Ἐρντογάν. Σύμφωνα μέ τήν εἰδησεογραφία, τίς εἰκόνες πού εἶδαμε καθώσ καί τὰ ὅσα ἀκούσαμε ἀπό τόν ἴδιο, πληροφορηθήκαμε ὅτι τό εἶχε ὑπόσχεθεῖ ἀπό τό 1994 πού ἐξελέγη Δήμαρχος στήν Κων/λπ. Φυσικά καί ὁ χρόνος (timing) τῶν ἐγκαινιῶν, ἦρθε γιά νά προκαλέσει ἀντίβαρο στήν ἐπέτειο τῶν 200 χρόνων πού γιορτάζουμε ὡς Ἕλληνες. Αὐτά ὅμως εἶναι μέσα στήν διαχείριση τῆς πολιτικῆς καί δέν θά θέλαμε νά παρέμβουμε. Ὑπάρχει ὅμως κάτι πού χρίζει παρατηρήσεων καί σχολιασμό.

Γιά τήν ἐκπλήρωση προεκλογικῆς ὑπόσχεσης, χτίζεται ἕνα τέμενος, δηλαδή τόπος προσευχῆς γιά τούς μουσουλμάνους. Ὅσοι ἔχουν ἐπισκεφθεῖ τήν Κων/λπ, ἔχουν ἰδίαν πείραν τοῦ πλήθους τῶν μεγαλοπρεπῶν τζαμιῶν πού ἔχουν χτίσει οἱ ὀθωμανοί γιά τήν τέλεση τῶν θρησκευτικῶν τους καθηκόντων καί ἀναγκῶν. Ὅπως δειλά κάποιοι τολμοῦν νά ποῦν, δέν ἔχουν τέτοιες ἐλλείψεις χώρων. Τηρήθηκε ὅμως ἡ «ὑπόσχεση» τοῦ Δημάρχου.

Ἄς ἀναλογιστοῦμε τήν δική μας πραγματικότητα. Οἱ ἀγωνιστές τοῦ '21 «ἔταξαν» γιά τήν ἐπικείμενη ἐλευθερία τους, νά χτίσουν ἕναν Ναό, ὡς «τάμα» τοῦ Ἑθνους. **Εὐχαριστήριο νίκης.** Ὅπως παρατηροῦμε, κάθε φορά πού ἀνοίγεται τέτοια συζήτηση, ὅλοι οἱ «προοδευτικοί» τοῦ τόπου, διαρρηγνύουν τά ἱμάτιά τους, γιάτι θεωροῦν περιττή τήν

ἀνέγερση ἐνός ἀκόμα ναοῦ στήν Ἀθήνα καί μάλιστα σέ περίοπτη θέση.

Οἱ συγκρίσεις εἶναι χαρακτηριστικές. Ὑπόσχεση δημάρχου ἀπό τό 1994, δηλαδή 27 χρόνια πρῖν, γίνεται πράξη καί ἕνα μεγαλοπρεπές τέμενος ὀλοκληρώνεται. Μελέτες, ἄδειες, χρήματα, κατασκευή, ἐξοπλισμός κ.λπ. Περί ἀντιδράσεων οὐσίας οὔτε λόγος. Πολεοδομικές λεπτομέρειες; Ἀκόμα πῶ εὐκόλα. Ἀντιθρησκευτική ἐκδήλωση ἢ σχόλια; Ὅποιος τολμήσει ξέρει τί τόν περιμένει. Θά διερωτηθοῦν κάποιοι: Θά γίνουμε ἴδιοι; Βεβαίως ὄχι. Ἀλλά σέ ἕνα κοσμικό κράτος ὅπως εἶναι σήμερα ἡ γείτων χώρα, δέν μπορεῖ νά χτίζεται σέ χρόνο ρεκόρ ἕνα τέμενος καί ἐμεῖς νά μήν τολμοῦμε τήν ὑπόσχεση τῶν προγόνων μας νά τήν κάνουμε πράξη. Νά μήν μποροῦμε 200 (!) χρόνια τώρα νά συνεννοηθοῦμε. Καί ὄχι μόνον αὐτό. Νά γίνεται αὐτό αἰτία νά βγάξει τήν ἀντιχριστιανική του ἐμπάθεια κάθε ἕνας καί κάθε μία πού ὡς ἐλεύθερος πολίτης δέν πιστεύει. Παρά τήν ὅποια συζήτηση μποροῦμε νά κάνουμε στό θεολογικό πλαίσιο γιά τὰ «τάματα» ἢ τὰ «ταξίματα» πρὸς τόν Θεό καί τούς ἀγίους, καλό εἶναι νά καταλάβουμε τήν ἀντίληψη τῶν προγόνων μας ἐκείνης τῆς ἐποχῆς γιά τό θέμα καί νά τή σεβαστοῦμε. Καλύτερη προσέγγιση γιά τό θέμα πιστεύουμε ὅτι μπορεῖ νά δεῖ κανεῖς στό διήγημα τοῦ ἄλλου μεγάλου Σκιαθίτη συγγραφέα Ἀλέξανδρου Μωραϊτίδη (1850-1929) «Τό τάξιμον».

Ἡ ἀκραία καταπίεση στό ἰσλάμ μέ τήν ἀκραία ἀντιθρησκευτική μανία στή χώρα μας, δέν μπορεῖ νά συγκριθεῖ. Εἶναι ὅμως ἐνδεικτική τοῦ τί ἀκριβῶς συμβαίνει.

Ἐπίσης, γιά ὅποιους λόγους καί νά γίνεται, βλέπουμε τούς μουσουλμάνους

ἀρχηγούς κρατῶν, νά μὴν ἔχουν κανένα πρόβλημα νά παρευρίσκονται στήν προσευχή, συμπορευόμενοι μέ τόν λαό τους. Οὔτε τήν πίστη τους μετροῦμε οὔτε κριτές μπορούμε νά γίνουμε. Δέν μπορούμε ὅμως νά μὴ συνεκτιμοῦμε τό γεγονός, ὅτι στή χώρα μας, δεκαετίες τώρα, πέραν τῶν τυπικῶν ἐκ τοῦ πρωτοκόλλου ὑποχρεώσεων, κανεῖς ὑψηλά ἰστάμενος δέν δείχνει νά ἀποδέχεται τήν πίστη καί τήν λατρεία τοῦ λαοῦ του καί νά συμμετέχει σ' αὐτήν ἀπό κοινοῦ μέ τόν λαό. Οἱ συνεκτικοί δεσμοί μιᾶς ἡγεσίας μέ τόν λαό, δημιουργοῦνται ὄχι μόνο μέ διατάγματα, ἀλλά ὅταν ὁ ἐπικεφαλῆς συμμετέχει σ' αὐτό πού νοηματοδοτεῖ τήν ταυτότητα τοῦ κακῶς λεγομένου «ἀνώνυμου πολίτη». Καί αὐτό ἀρχίζει ἀπό τό μέγα γεγονός τῆς πίστεως στό Θεό καί τήν ἀποδοχή τῆς ἐθνικῆς ταυτότητας. Καί ἐπειδή τό πρῶτο καθορίζει καί τό δεύτερο, μιᾶ στρεβλή κατανόηση, δημιουργεῖ μιᾶ στρεβλή σχέση.

Οἱ γείτονές μας, ἀκολουθοῦν τή δική

τους πορεία. Προσπαθοῦν νά διαδραματίσουν ἕναν ρόλο στήν περιοχὴ μέ κριτήρια πλέον θρησκευτικά. Κανεῖς δέν διανοεῖται νά πεῖ ὅτι δέν χρειάζεται τζαμί, δέν χρειάζεται προσευχή, δέν χρειάζεται ἐμποτισμός στήν παιδεία μέ τίς ἀνάλογες ιδέες. Ἐμεῖς ἔναντι αὐτῶν, στήν πράξη ἔχουμε ἐξοβελίσει τόν ἐκκλησιασμό, θέλουμε τήν ἀφαίρεση κάθε χριστιανικοῦ πνεύματος στήν ἐκπαίδευση καί στήν καθημερινότητα, κάθε δημοσιογράφος πού ἔχει μιᾶ ἐκπομπή στό ραδιόφωνο, στήν τηλεόραση ἢ σέ ἐφημερίδα ἢ σέ ἴστοσελίδα, ἐπωνύμως ἢ ἀνωνύμως πού εἶναι ὁ κανόνας στά γραπτά, γελοιοποιεῖ τήν πίστη καί ἀπαξιώνει κάθε ἕναν πού λέει τά ἀντίθετα.

Τό θέμα λοιπόν δέν εἶναι νά μιμηθοῦμε τήν αὐταρχικότητα τῶν γειτόνων. Εἶναι ἀκριβῶς τό ἀντίθετο. Δηλαδή, νά ἐπαναφέρουμε τήν ἰσορροπία. Καί ἡ ἰσορροπία ξεκινᾶ ἀπό τόν σεβασμό καί τήν ἀμοιβαιότητα. Τό «ἀπό Θεοῦ ἀρξασθε» εἶναι ἡ μόνη ἀσφαλῆς ὁδός γιά αὐτήν τήν ἰσορροπία.

«Κύριε ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστέ, τὸ φῶς τὸ ἀληθινὸν τὸ φωτίζον καὶ ἀγιάζον πάντα ἄνθρωπον ἐρχόμενον εἰς τὸν κόσμον, ὁ Εἷς καὶ μόνος Καθηγητῆς καὶ Διδάσκαλος ἡμῶν, γενοῦ, δεόμεθά Σου, ἐν μέσῳ τῶν ἐνθάδε συναχθέντων διδασκάλων, δούλων Σου δουλευόντων τῷ λόγῳ Σου καὶ ταῖς ἐντολαῖς Σου. Γενοῦ ἀγιασμός καὶ φωτισμός τῶν ψυχῶν καὶ τῶν σωμάτων αὐτῶν· κατεύθυνον τὰ διαβήματα αὐτῶν εἰς πᾶν ἔργον ἀγαθὸν καὶ εὐλόγει πλουσίως πάντοτε τὴν ζωὴν αὐτῶν καὶ τὸ διδακτικὸν αὐτῶν ἔργον. Ἵνα, ποιοῦντες ἀεὶ καὶ διδάσκοντες, ὅσα ἀληθῆ, ὅσα ἀγνά, ὅσα καλὰ καὶ ὠφέλιμα τῷ λαῷ Σου καὶ τῇ νεολαίᾳ Σου, ὡς φωστῆρες λάμποντες, φαίνωνται καὶ φαίνωσιν, ἐν μέσῳ τοῦ λαοῦ Σου· ἀξιοθῶσι δὲ καὶ τοῦ ἐν οὐρανοῖς μισθοῦ παρὰ χειρός Σου, τοῦ εἰπόντος “ὁς δ’ ἂν ποιήσῃ καὶ διδάξῃ, οὗτος μέγας κληθήσεται ἐν τῇ βασιλείᾳ τῶν οὐρανῶν”. Ὅτι Σοῦ, μετὰ τοῦ Πατρὸς καὶ τοῦ Ἁγίου Πνεύματος, ἐστὶν ἡ βασιλεία καὶ ἡ δύναμις καὶ ἡ δόξα εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν».

Προσευχὴ ἐκπαιδευτικῶν
(ἐν: Πρακτικὰ Ε΄ Παιδ. Συνεδρείου ΧΕΕΛ, σελ. 10)

ΤΑ «ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΑ»

Τοῦ κ. **Ἰωάννη Μαρκότση**, Θεολόγου, Mr Θεολογίας

Ἡ παγκόσμια κοινότητα ἐκπέμπει S.O.S.

S.O.S. γιά τό περιβάλλον. Σέ κάθε σημείο τῆς γῆς, οἱ ἄνθρωποι ξεσηκώνονται ὑπό τήν καθοδήγησι εἰδικῶν ἐπιστημόνων ἀλλά καί πολιτῶν πού εἶναι εὐαίσθητοι, γιά τή σωτηρία τοῦ πλανήτη μας. Ἡ ἀγωνία πού διακατέχει ὄλους μας, ὅσοι γινόμαστε δέκτες αὐτῆς τῆς προσπάθειας –πού ἔχει τά χαρακτηριστικά μιᾶς νέας σταυροφορίας– εἶναι τί μέλλον θά ἔχει ὁ πλανήτης μας ἂν δέν λάβουμε μέτρα προστασίας. Καί φυσικά, αὐτά δέν εἶναι ἄλλα ἀπό τήν ἀλλαγὴ τοῦ τρόπου ζωῆς μας καί πού σχετίζεται μέ καταχρήσεις καί ὑπερβολές. Διπλαδὴ σέ κατάχρησι αὐτοκινήτων γιά μετακινήσεις μέ ἀποτέλεσμα τήν αὐξησι ρύπων, τήν ὑπερκατανάλωσι πού λόγω δραστηριότητος τῶν σχετικῶν βιομηχανικῶν κολοσσῶν ἔχει τό ἴδιο ἀποτέλεσμα, τό ὀνομασθέν «φαινόμενο θερμοκηπίου» πού ἔχει ὡς συνέπεια τό λιώσιμο τῶν πάγων, μέ τή γνωστή ἀναμενόμενη κατάληξι.

Σέ ἄλλη κλίμακα, οἱ ἀνωτέρω ἐπιδιώκουν τήν εὐαισθητοποίησι στήν κατάχρησι τῶν πλαστικῶν συσκευασιῶν, πού ἔχουν ὡς ἀποτέλεσμα καταστροφικὴς συνέπειες σέ κάθε μορφὴ ὕδατινης ζωῆς. Βλέπουμε πολλά ντοκιμαντέρ, πού μᾶς δείχνουν ὅτι ἀκόμα καί σέ ψάρια σέ ἀπίθανα σημεία τῶν ὠκεανῶν βρίσκουν οἱ εἰδικοί κατάλοιπα πλαστικῶν συσκευασιῶν.

Κλασσικὸ motto ὄλων τῶν φορέων, ὀργανισμῶν καί ὀργανώσεων, εἶναι ὅτι ὁ πλανήτης δέν ἀνίκει σέ μᾶς (διπλαδὴ σέ μᾶς πού ζοῦμε σήμερα) ἀλλὰ στά παιδιά καί

τά ἐγγόνια μας (διπλαδὴ στίς ἐπερχόμενες γενιές) καί μᾶς καλοῦν ὄλους σέ συστράτευσι. Ὅχι λοιπόν στά πλαστικά, ὄχι στήν ὑπερκατανάλωσι, ὄχι σέ ὅ,τι καταστρέφει τό περιβάλλον.

Ἄς ἐσιτιάσουμε ὅμως λίγο ἐπ’ αὐτῶν. Κυρίως, στό ποιὰ γενιά ἔχει εὐθύνη, τί εἶναι περιβάλλον, καί ποιός πρόκειται νά βλαφεῖ.

Ἡ παιδαγωγικὴ ἐπιστήμη κατ’ ἀρχήν, ἀλλὰ καί ἄλλες ὁμορες ἐπιστήμες, δέν δέχεται ὅτι τά παιδιά ζοῦν μόνο σέ ἓνα περιβάλλον καί δὴ τό φυσικό. Καί προκαταβολικά πρέπει νά ποῦμε, ὅτι ἐν ἀντιθέσει μέ ἄλλα, αὐτό δέν εἶναι ἴδιο γιά ὄλα τά παιδιά. Δέν ὑπάρχει ἡ πολυθρύλητη «ἰσότητι». Ἄλλο εἶναι τό ἀστικό περιβάλλον, ἄλλο τό ἀγροτικό ἢ στήν πατρίδα μας τό νησιωτικό, κ.λπ. μέ τίς διαφορετικὴς συνθήκες ζωῆς στό καθένα. Ἀλλὰ καί σέ ἰδιάζοντα περιβάλλοντα, ἄλλο τό πολικό περιβάλλον γιά τά παιδιά τῆς Σιβηρίας καί ἄλλων ἀνάλογων κλιματικά περιοχῶν, καί ἄλλο γιά τά παιδιά τῆς περὶ τὴν Σαχάρα καί τὴν ὑποσαχάρια ζώνη. Εἶναι νομίζουμε κατανοπτό καί θά ἦταν μάταια κάθε περαιτέρω ἐπιχειρηματολογία.

Ποιὰ εἶναι λοιπόν τά περιβάλλοντα τοῦ παιδιοῦ; Πέραν τοῦ φυσικοῦ πού καθεὶς –χωρίς νά διαλέξει– καλεῖται νά ζήσει, εἶναι τό οἰκογενειακό. Ἐπίσης εἶναι στά περισσότερα σημεία τοῦ πλανήτη τό ἐκπαιδευτικό-σχολικό. Εἶναι τό εὐρύτερο κοινωνικό. Τέλος, οἱ σύγχρονοι παιδαγωγοί, θεωροῦν ὡς περιβάλλον πού ἐπιδρά στήν ἀγωγή τοῦ ἀνθρώπου, τὰ Μέσα Μαζικῆς Ἐπικοινωνίας καί Ἐνημέρωσις. Ὅπως γράφει χαρακτηριστικά ἓνας ἐκ τῶν σημαντικῶν συγχρόνων εἰδικῶν παιδαγωγῶν «οἱ σύγχρονες μεγάλες

έξελίξεις στον τομέα της έπιστημονικής τεχνολογίας συνέβαλαν στη συγκρότηση ενός νέου περιβάλλοντος των Μ.Μ.Ε. (mass media) ή του προσφυνώς ονομαζομένου “*τρίτου περιβάλλοντος του παιδιού*”, λόγω της παιδευτικής *άμεσότητας* που τό διακρίνει»¹.

Κάποιος ένήλικος που θέλει νά χαρακτηρίζεται ως άνθρωπος στοχαζόμενος, πρέπει νά συμπεριλάβει στις έκτιμήσεις και άξιολογήσεις του όλα τά άνωτέρω. Καί αν θέλει νά λέγεται υπεύθυνος άνθρωπος, που άγωνιά και ένδιαφέρεται για τήν πορεία του κόσμου δέν πρέπει νά κλεισθει έμμονικά μόνο στο φυσικό περιβάλλον. Γιατί τό κέρδος ή ή ζημία έξ αυτού έχουν περιορισμένη σημασία².

Κοντολογίς, πρέπει νά τό πάρουμε άπόφαση, ότι τό μόνο πρόβλημα **δέν είναι ο καθαρός άέρας και ή χρήση των πλαστικών**.

Έπιπλέον, τό ένδιαφέρον για τή νέα γενιά (παιδιά και έγγόνια μας) πρέπει νά άνοιξει και σε άλλα ζητήματα που άφορούν τά ίδια αυτά πρόσωπα. Δέν μπορεί μονοδιάστατα νά μάς ένδιαφέρει ένας καθαρός πλανήτης για τά παιδιά, νά μή μολύνονται ή ψοφούν τά ψάρια, νά μή γεμίσει ή θάλασσα πλαστικά, νά μή ρυπαίνει τό διοξειδίο του άνθρακα τόν άέρα που άναπνέουμε, αλλά νά θέλουμε νά ζοϋμε τήν υπόλοιπη ζωή μας σάν νά μή συμβαίνει τίποτα.

Πιο συγκεκριμένα, πριν άρχισει ή συζήτηση για τό φυσικό περιβάλλον, πρέπει πρωτίστως νά μάς άπασχολήσει **τό οικογενειακό περιβάλλον**, τό πρώτο περιβάλλον που ζει τό παιδί. Τό πρώτο κύτταρο

1. Κρουσταλάκης Γεώργιος, *Διαπαιδαγώγηση*, Αθήνα 2006, σελ. 106

2. Κατ' άναλογία, για έναν πιστό, πρέπει νά λαμβάνεται ως μέτρο της θετικής ή άρνητικής πορείας των έγκοσμίων πραγμάτων, ο λόγος του Κυρίου «τί γάρ ώφεληθήσεται άνθρωπος εαν τόν κόσμον όλον κερδήσει τήν δε ψυχήν αυτού ζημιωθή; ή τί δώσει άνθρωπος αντίλλαγμα της ψυχής αυτού;» (Μτ. 16, 26) υπό τήν έννοιαν πώς αν δέν υπάρχει ώφέλεια από τό κέρδος, ποιά σημασία έχει ή καταμέτρηση μετά από άπώλεια.

μέσα στο όποιο τό παιδί άναπτύσσεται και λαμβάνει τις πρώτες παραστάσεις. Η δομή αυτού του περιβάλλοντος, ή διαχρονική του σύσταση που έξοχάτως τορπιλίζεται και τίθεται υπό συζήτηση, οι σχέσεις των μελών μεταξύ τους, θά δώσουν στο παιδί τις βασικές άρχές ζωής. Κυρίως, αν θά γίνεται αυτό που θέλει, δηλαδή αν ο καθένας και ή καθεμία που τό αποτελούν λειτουργούν βάσει σταθερών ή ιδιοτελών και προσωπικής ίκανοποίησης παραμέτρων. Από τή συμβιωτική αυτή κοινότητα τό παιδί, ο νέος δηλαδή άνθρωπος που είναι τό κέντρο του ένδιαφέροντος, θά μάθει χωρίς διδασκισμό, αλλά μέ τό παράδειγμα, τή λειτουργία του πρώτου βασικού συστήματος ζωής που είναι ή συμπερίληψη πολλών «θέλω» σε μόνο ένα «πράττω».

Γιά τό λόγο αυτό, αιώνες τώρα, παιδαγωγοί, ψυχολόγοι, ψυχίατροι, κοινωνιολόγοι και άλλοι, κάνουν λόγο για γονεϊκά πρότυπα που θά βοηθήσουν κατά τήν ένπλικίωση τά παιδιά στην άνάλψη και «διεκπεραίωση» των αντίστοιχων κοινωνικών ρόλων τους. Όχι θεατρικά, αλλά στην πραγματικότητα τής ζωής.

Μέ λύπη βλέπουμε σήμερα τό περιβάλλον αυτό που θά κληροδοτήσει ή γενιά μας στην έπόμενη, όχι μόνο νά μήν είναι στην άτζέντα του ένδιαφέροντος για προστασία, αντιθέτως δέ νά άποτελεϊ χώρο στοχευμένης άποδόμησης και πρόκλησης σύγχυσης για τή σύστασή της και τους διακριτούς γονεϊκούς ρόλους. Άλλά θά επανέλθουμε παρακάτω.

Άν θελήσουμε νά διερευνήσουμε τό εκπαιδευτικό, ή ίδια άπογοήτευση. Άνισότητες που άλλες προέρχονται έξ άντικειμενικών λόγων, και άλλες από έπιλογή. Παιδιά που δέν μπορούν νά πάνε στο Σχολείο λόγω άντιλήψεων και προκαταλήψεων τής φυλής τους, αλλά και που δέν μπορούν νά πάνε λόγω άποστάσεων ή τρόπου ζωής (σκηνίτες ή μετακινούμενοι πληθυσμοί). Μήπως και στη χώρα μας δέν συμβαίνει κάτι άνάλογο; Φυλές ή ομάδες στερούν τήν παιδεία και

τήν ἐξ αὐτῆς ὠφέλεια ἀπὸ τὰ παιδιὰ τους καὶ ἡ πολιτεία δὲν σκύβει μὲ εὐρηματικότητα γιὰ νὰ βρεῖ τρόπους ἀντιμετώπισης. Νομοθετεῖ μὲν, ἀδιαφορεῖ δέ. Ἡ ἀδιαφορία ἐντοπίζεται στὴ δυσκίνησι τῶν ἀρμοδίων παραγόντων γιὰ τὴν ἀνάληψη δράσης γιὰ τὴν ἀντιμετώπιση τοῦ φαινομένου. Ἀκόμα καὶ τὸ φλέγον θέμα τῆς ἀξιολόγησης, ἔχει καθοριστικὸ ρόλο στὸ ζήτημα. Σὲ ἀπόμακρα σημεῖα τῆς ἐπικράτειας, ἐκπαιδευτικοὶ χωρὶς ὄραμα, θέληση καὶ ἀγάπη γιὰ τὸ παιδί -ἢ γιὰ τὸ νὰ τὸ κρῦψουμε- ἀτάλαντοι, γίνονται αἰτία νὰ διακόπεται ἡ φοίτηση ἢ νὰ μὴν εἶναι ἀποτελεσματικῆ³.

Ἀλλὰ παρακάμπτοντας τὰ ἀνωτέρω, στὸ μέσο ὄρο τῶν πραγμάτων, οἱ συνεχεῖς ἀλλαγές πού βαπτίζονται αὐτάρεσκα μεταρρυθμίσεις, εἴμαστε σίγουροι ὅτι προσφέρουν τὰ ἐπιθυμητὰ ἀποτελέσματα; Μόνο τὴν εἰδωσιογραφία νὰ παρακολουθεῖ κανεὶς, διαπιστώνει ὅτι τὸ Σχολεῖο ἔπαψε νὰ ἀποτελεῖ παιδαγωγικὴ συνισταμένη γιὰ τοὺς ἐφήβους. Δράσεις ὅπως π.χ. γιὰ τὴν ἀντιμετώπιση τοῦ σχολικοῦ ἐκφοβισμοῦ (bullying) καὶ γνώση τῆς σχολικῆς ζωῆς, μὲ πληθώρα περιστατικῶν, δείχνει ὅτι τὰ παιδιὰ κουβαλοῦν μιὰ ἀδικαιολόγητη ἐπιθετικότητα καὶ ἐχθρότητα, ἀκόμα καὶ πρὸς συνομηλίκους⁴. Μαθητές σχολείων ἀπὸ διάφορες περιοχές, οἱ ὅποιοι δίνουν ραντεβού σὲ κάποιον σημεῖο γιὰ νὰ συγκρουσθοῦν μεταξύ τους γιὰ λόγους πού δὲν ἀντέχουν σὲ κριτική,

3. Εἶναι γνωστὲς πολλὲς ἔρευνες γιὰ τὶς αἰτίες τῆς μαθητικῆς διαρροῆς, δηλαδή γιὰ τοὺς λόγους πού ὀδηγοῦν πολλὰ παιδιὰ στὴ διακοπὴ φοίτησης. Μὲ ψυχραὶμα ματιά, πρέπει ὅλοι νὰ πάρουν τὸ μήνυμά τους καὶ νὰ ἀναθεωρήσουν τὴν ὅλη στάση τους.

4. Εἰδικὰ αὐτὰ τὰ πραγματικὰ γεγονότα, ἀποδεικνύουν μὲ τὸν πιὸ περίτρανο τρόπο, ὅτι τὸ πρόβλημα δὲν βρισκόταν στὸ «χάσμα τῶν γενεῶν», τὸ ὅποιο ὑπῆρχε καὶ θὰ ὑπάρχει ἐξ ἀντικειμένου, ἀλλὰ ἀποτελεῖ ἀδιάψευστο μάρτυρα τοῦ τρόπου ζωῆς στὸν ὅποιο ἔχουν ἐθισθεῖ ἀπὸ τὴ νηπιακὴ τους ἡλικία, εἴτε λόγῳ περιβάλλοντος, εἴτε μὲ παιδικές ἐκπομπές καὶ σειρές, εἴτε μὲ παιχνίδια κ.λπ. τὰ ὅποια ἔχουν ἐπιβάλλει τὴν ἀντίληψη ὅτι ἡ ἐπιθετικότητα δὲν εἶναι πρόβλημα, ἀλλὰ κάτι σύννητες, ἀποδεκτὸ ἐνίοτε δὲ καὶ ἐπιβεβλημένο.

(τοπικούς, πολιτικούς, ὀπαδικούς) τί ἄλλο μαρτυροῦν, παρὰ τὸ γεγονός ὅτι ἡ γνωστικὴ διαδικασία -τῆς ὁποίας δὲν γνωρίζουμε τὴν ἀποδοτικότητα καὶ ἀποτελεσματικότητα- ἀφήνει ἀκαλλιέργητη τὴν ψυχὴ τῶν παιδιῶν καὶ ἄνευ ἄλλης μαρτυρίας δείχνει τὸ ἀ-παίδευτο στὸν βαθύτερο ψυχικὸ κόσμο τῶν παιδιῶν; Γνώση ἴσως ναί, καλλιέργεια ὁμως ὄχι.

*Πρέπει ὅλοι
νὰ δίνουμε
τὸν ἀγώνα μας
γιὰ νὰ ἀναπτυχθοῦν
φυσιολογικὰ
τὰ παιδιὰ, μὲ σωστὴ
παιδεία, μὲ ἀνοιχτοὺς
ὀρίζοντες,
μὲ τὶς παραδόσεις μας,
τὶς οἰκογενειακὲς ρίζες
καὶ κυρίως
μὲ τὸν σεβασμὸ
στὸν ἄνθρωπο ὡς
«κατ' εἰκόνα Θεοῦ».*

Φυσικά, οὔτε λόγος νὰ γίνεται γιὰ τὰ προγράμματα σπουδῶν, τὰ διδασκόμενα μαθήματα καὶ τὸ περιεχόμενό τους (ὠρολόγια καὶ ἀναλυτικὰ προγράμματα). Τὶς ὅλες δυσλειτουργίες δὲν πρέπει ὑποχρεωτικὰ νὰ τὶς ἀποδίδουμε σὲ δόλο ἢ ἀνικανότητα. Κάποιες ἐνέργειες ἴσως ἔχουν καὶ δόλο ἢ ἰδεολογικὸ φορτίο. Κυρίως ὁμως ὀφείλονται στὴν ἀδυναμία νὰ σταθμισθεῖ τὸ «ἔν» «οὔτι-νός ἐστὶ χρεια». Δὲν εἶναι εὐκόλο ἕνα μαζικὸ πρόγραμμα, μὲ πολυδαίδαλες διακλαδώσεις, νὰ δώσει τὸ ἀποτέλεσμα πού ὅλοι θέλουμε. Δὲν μπορεῖ ὁ «φοῦρνος» παιδεία, νὰ βγά-ζει τὸν καπνὸ (τὰ ἀποτελέσματά της) πρὸς

τήν κατεύθυνση πού κάθε ενδιαφερόμενος επιθυμεί.

Ο πλατυασμός για τό άνωτέρω θέμα όφείλεται στό νά καταδείξει ποιές εΐναι οί στοχεύσεις όλων τών ευάισθητων πού νοιάζονται για τόν κόσμο πού κληροδοτούμε στά παιδιά μας. Άν κρίνουμε από τήν έγχώρια πραγματικότητα, τό πρᾶγμα κραυγάζει από μόνο του. Προγράμματα πού ενδιαφέρονται μόνο για τήν γνώση καί τήν φυσική επιστήμη, περιθωριοποίηση του γεγονότος τής πίστεως, τής μεταφυσικής καί τών σχετικών μ' αυτήν έννοτήτων σέ διάφορες επιστήμες, ύμνολογία πρὸς τόν άνθρωπο τής ύλης, άπολυτοποίηση του φυσικού κόσμου, δράσεις στό σχολείο μέ στόχευση στην ἄ-φυλη κατανόηση του ανθρώπου, τήν άπαξίωση θεσμών ὅπως ὁ γάμος κ.ἄ. Εΐναι ὅλα τά άνωτέρω άρνητικά; Ἡ κατάσταση πού βιώνουμε τίς τελευταίες δεκαετίες, δίνει τήν άπάντησιν. Φυσικά, δέν εΐναι ὅλα άρνητικά, ὅπως λόγου χάρι ἡ μελέτη του φυσικού κόσμου ἢ οί ὠφέλειες από τήν αξιοποίηση τεχνολογικών δυνατοτήτων, αλλά ἡ επίγευση μέ τήν προβολή τών άλλων, αφήνουν άρνητικό πρόσημο.

Βέβαια, δέν ισχυρίζεται κανείς ὅτι ἔχει βάση ἡ άποψη πώς ἡ προστασία του περιβάλλοντος θά μᾶς άπασχολήσει ὅταν λύσουμε ὅλα τά ἄλλα προβλήματα⁵. Προβληματίζει

5. Στο σημείο αυτό νά λάβουμε σοβαρά ύπόψη τήν πρωτοβουλία του Οικ. Πατριάρχου κ. Βαρθολομαίου, ὁ ὁποῖος ἔχει αναλάβει σημαντικές δράσεις καί πρωτοβουλίες, καί τυγχάνει τής παγκοσμίου άποδοχής καί διαθρησκειακά ἡ πρωτοβουλία του αυτή, εΐτε μέ τά συνέδρια καί τίς ἡμερίδες, εΐτε μέ στοχευμένες παρεμβάσεις για ευαισθητοποίηση τής παγκόσμιας κοινότητας για τήν προστασία του περιβάλλοντος, μέ τήν βασική προϋπόθεση πού καί ὁ ἴδιος από τήν άρχή εΐχε θέσει, ὡς ὀφειλόμενο σεβασμό στον Δημιουργό. Γι' αυτό δέν εΐναι άνευ σημασίας, τό ὅτι ἔχει άποδοθεΐ στον Παναγιώτατο Οικ. Πατριάρχη ὁ χαρακτηρισμός «πράσινος Πατριάρχης» για νά έπισημανθεΐ ἡ σπουδαία συνεισφορά του στον άγώνα για τό περιβάλλον. Ο ενδιαφερόμενος, μπορεΐ ευρύτερα νά πληροφορηθεΐ για τό θέμα από τήν επίσημη ιστοσελίδα του Οικουμενικού Πατριαρχείου. Ἐπιπλέον, περιοδικό Ἐπίσκεψις (Γενεύη) τ. 481 (σελ.

ὅμως ἡ υπερεισθησία μερικῶν, πού άντιθέτως μέ τίς παραπάνω έπισημάνσεις, έπικεντρώνονται σέ δράσεις πού δέν άφοροῦν τόν καθένα μας άμεσα, άντιθέτως δείχνουν τήν ένοχή τών άλλων.

Θά ἦταν ενδιαφέρον νά ξεκινήσουν οί δράσεις από ἑμᾶς τούς ἴδιους. Άντί νά λέμε άορίστως καί γενικά νά μή μολύνω καί ρυπαίνω για νά ζήσουν καλύτερα τά παιδιά μου, νά στραφῶ πρώτα στό δικό μου πρόγραμμα καί στον δικό μου τρόπο ζωῆς για νά εξασφαλίσω καλύτερες συνθήκες⁶. Ξεκινώντας από τό σύνδεσμο μέ τήν οίκογένεια. Ποιό τό ὄφελος νά άγωνίζομαι για καλύτερο περιβάλλον για τά παιδιά, ὅταν περισσότερες από 1 στις 4 οίκογένειες στή χώρα μας εΐναι έπισήμως διαζευγμένα. Τά παιδιά πώς ζοῦν; ποιός τά σκέπτεται; πώς εΐναι ὁ ψυχικός τους κόσμος; πώς δικαιολογεΐ τόν έαυτό του ὁ γονέας πού βλέπει μιá φορά τήν εβδομάδα (ΐσως καί άργότερα) τό ἢ τά παιδιά του καί του στερεΐ τό πιό βασικό πρόσωπο καί παράγοντα τής ζωῆς του, άκόμα καί από τόν άέρα θά ἔλεγε κάποιος, πού εΐναι ἡ γονεϊκή παρουσία; Ἡ ὅπως βλέπουμε σήμερα, μιá υπερφροντίδα για τά κατοικίδια καί ἕνα άδικαιολόγητο κυνηγητό για άκόμα περισσότερη εργασία –ὅταν αυτή δέν εΐναι ἕκ τής φύσεως της ύποχρεωτική– πού άναγκαστικά συνοδεύονται από άδιαφορία για τά παιδιά. Δέν λέμε πώς δέν ύπάρχει άγάπη, αλλά τό

10), τ. 506 (σελ. 6), τ. 547 (σελ. 3), 548 (σελ. 2) κ.ἄ., καθώς καί στο: πρωτ/ρος Καποδίστριας Παναγιώτης, Ὁ Οικουμενικός Πατριάρχης Βαρθολομαῖος έκφραστής του Ὁρθοδόξου θεολογικού λόγου για τό περιβάλλον, Μορφωτικό Κέντρο Λόγου Άληθώς, Ζάκυνθος 2014.

6. Άπορεΐ κάθε καλόπιστος παρατηρητής βλέποντας πολλές δράσεις για τό περιβάλλον, πώς εΐναι δυνατόν νά μίν κατεβαίνουμε σχεδόν ποτέ από τό Ι.Χ. μας, νά πηγαίνουμε τά παιδιά μας στό σχολείο μέ αυτό, νά θέλουμε ὅλη μέρα κάμποσους ύπολογιστές καί συσκευές στό σπίτι σέ λειτουργία –συσκευές ενεργοβόρες– νά θέλουμε συνεχῶς νέα τεχνολογικά προϊόντα, πού δημιουργοῦν τίς συνέπειες πού θέλουμε νά περιορίσουμε (!), καί ταυτόχρονα νά μιλοῦμε για ρύπανση.

παιδί δέν νοιάζεται για τίς παροχές μόνο. Είμαι μάλιστα πολύ σημαντικό, ὅτι αὐτή ἡ ἰσορροπημένη κατανομή χρόνου καί ἐνδιαφέροντος, ὀδήγησε πρὶν χρόνια σέ στοχευμένη καμπάνια στήν Εὐρώπη. Στή Γερμανία μάλιστα πού τό κίνημα τῆς ζωοφιλίας εἶχε προβληματίσει παιδαγωγούς καί κοινωνιολόγους, ἡ δράση αὐτή προβλήθηκε μέ ἰδιαίτερο τρόπο πού σόκαρε ὄσους τήν εἶδαν. Στίς φωτογραφίες φαίνεται μέ σαφήνεια τό μήνυμα πού ἤθελαν οἱ ἐμπνευστές νά ἐκπέμψουν.

Δηλαδή, «τά παιδιά χρειάζονται περισσότερο ἀγάπη ἀπό κάθε κατοικίδιο, γι' αὐτό (ἀφιερῶστε) περισσότερο χρόνο γιά τά παιδιά».

Ἀνάλογη καί ἡ στυλίτευση τῆς ὑπερργασίας μέ τήν ἀνάλογη θεματική γιά «περισσότερο χρόνο στά παιδιά πού ἀξίζουν περισσότερο ἀπό τήν (μαύρη-ἀδήλωτη) ἐργασία».

Τρίτο περιβάλλον, τά Μ.Μ.Ε. Πλὴν τῶν πλαστικῶν ἀλλά καί τῆς ἀτμοσφαιρικῆς ρύπανσης, ποιός τολμᾷ νά ἀναφέρει ὅτι ἡ ρύπανση ἀπό τά Μ.Μ.Ε. καί τό διαδίκτυο εἶναι ἀπειλή; Ἐλάχιστοι. Ἀγῶνας ἀπό τή μιὰ γιά τό ἀσφαλές διαδίκτυο, ἀλλά κάθε μέρα οἱ εἰδικοί ἀνακαλύπτουν νέες δυνατότητες γιά νά ἐκμαυλίζουν τά παιδιά⁷. Χλιαρές ἀντιδράσεις, ἀκόμα καί σέ προγράμματα

7. Εἶναι γνωστό, ὅτι ἡ Πολιτεία ἔχει μηχανισμούς πού παρακολουθεῖ τίς ἀκραίες καταστάσεις. Ἀλλά ὁ καθένας μπορεῖ νά βγάλει τά συμπεράσματά του γιά τό τί ἡ πολιτεία θέλει καί μπορεῖ νά ἐλέγξει καί μέχρι ποιοῦ βαθμοῦ. Τό θέμα ἐπαφίεται στοὺς γονεῖς. βλ. Παπαγεωργίου Μάκης, *Παῖδι καί internet*, Ἐν πλῶ, Ἀθήνα 2021²

τῆς «ἀνοιχτῆς» τηλεόρασης. Ποιά παιδιά καί ἔφηβοι ἀλήθεια, κοιμοῦνται πρὶν τίς 22:00 πού ἀποτελεῖ τό ὄριο γιά νά προβάλλονται ἀκατάλληλες σειρές καί ταινίες; Ἡ ποῖο παιδί πού ἔχει στό δωμάτιό του τηλεόραση ἢ σύνδεση στό διαδίκτυο θά λάβει ὑπόψη του τήν ἡλικιακή προειδοποίηση γιά τήν καταλληλότητα; Αὐτές τέθηκαν γιά νά λαμβάνουν μέτρα οἱ γονεῖς. Ὅταν ὅμως αὐτοί δέν ἔχουν ἀμεση ἐπαφή μέ τά παιδιά τους τί γίνεται; Γιά ὅλα αὐτά ὅμως σιωπή. Ἐχει ἀμβλυνθεῖ τό κριτήριο. Ἡθοποιοί πού συμμετέχουν σέ ὅλη αὐτή τή βιομηχανία τοῦ θεάματος, κόπτονται γιά τά πλαστικά καί τό λιώσιμο τῶν πάγων. Καί συμβαίνει τό κωμικό, νά ὑπάρχει σήμανση γιά ἡλικία π.χ. ἄνω τῶν 16 ἐτῶν, καί στή σειρά νά λαμβάνουν μέρος μικρά παιδιά. Ὁ ἀντίλογος ὅτι στίς ἀκατάλληλες σκηνές δέν συμμετέχουν εἶναι ἐκτός κριτικῆς, γιατί μόνο καί ἐκ περιεργείας θά καταστῆ θεατής, εἴτε διά ζώσης, εἴτε βλέποντας τή σειρά στό σπίτι του. Ἡ ὑποκρισία λοιπόν σέ ὅλο της τό μεγαλεῖο.

* * *

Ἀφοῦ προσεγγίσαμε σέ ἀδρές γραμμές τό τί συμβαίνει, ἴσως συμπερασματικά

όλοι θά μπορούσαμε νά συμφωνήσουμε στα ἑξῆς:

I. Κανείς δέν διαφωνεῖ μέ τόν ἀγώνα γιά τήν προστασία τοῦ φυσικοῦ περιβάλλοντος. Εἶναι ἀλήθεια ὅτι ὁ πλανήτης δέν ἀνήκει στίς δύο-τρεις ἐν ζωῆ γενιές. Πρέπει νά εἶναι καί νά διατηρηθεῖ, ὅπως ὁ Δημιουργός Θεός τόν δημιούργησε μέ τόν λόγο Του. Ὅπως ὁ Μωυσῆς λέγει ὅτι ὅλα ἦταν «καλά λίαν»⁸, ἔτσι πρέπει νά μείνουν καί γιά τίς ἐπερχόμενες γενιές.

II. Μέ ὅσο σεβασμό ἀντιμετωπίζονται οἱ ἀνηχουῦντες γιά τό φυσικό περιβάλλον, θά θέλαμε μέ τόσο καί ἀνάλογο σεβασμό νά ἀκούγονται καί νά λαμβάνονται ὑπόψη, ὅσοι ἀγωνίζονται γιά τήν υἰεία καί φυσική λειτουργία τῶν ἄλλων περιβαλλόντων τοῦ παιδιοῦ.

III. Πρέπει, κατά τό παράδειγμα τοῦ φυσικοῦ περιβάλλοντος, νά λαμβάνουμε ὑπόψη, ὅτι ἡ διατάραξη τῆς ἀρμονίας δέν

ἐπέρχεται σύμφωνα μέ τόν γεωγραφικό χώρο τῆς «ὑβρεως» πρὸς αὐτό. Ἄς θυμηθοῦμε ὅτι μελέτες ἔδειξαν ὅτι ἡ ὀξινη βροχή (saurer Regen), ὡς ἀποτέλεσμα τῆς βιομηχανικῆς δραστηριότητος στή Γερμανία, δέν ἔπληττε τόσο τήν ἴδια, ὅσο γειτονικές χώρες. Οἱ πυρκαγιές τῶν δασῶν δέν συνέβησαν στούς πόλους, ἀλλά στίς χώρες πέριξ τῆς ζώνης τοῦ ἰσημερινοῦ καί τῶν τροπικῶν. Ἐπληξαν ὁμως ὅλη τήν ἀτμόσφαιρα ἀδιακρίτως καί οἱ πάγοι στούς πόλους «πλήρωσαν» χωρὶς

νά «φταῖνε» μέ τό λιώσιμο τήν ὑπερθέρμανση καί τή μόλυνση τοῦ πλανήτη, ἢ τά πλημμυρικά φαινόμενα ἄλλες ἄσχετες περιοχές. Ἀνάλογα λοιπόν, ἡ ἀδιαφορία μας γιά τήν ὀλόπλευρη ἀνάπτυξη τῶν παιδιῶν, ἡ ἐξασφάλιση σταθερῶν καταστάσεων, ἡ ἀδιαφορία γιά τό κάθε λογιῆς καί εἴδους ρυπαρό καί ἀκατάλληλο περιβάλλον στό ὅποιο ἀναπτύσσονται τά παιδιά, δέν γνωρίζουμε πού θά «χτυπήσει» καί πότε θά δείξει τίς ἐπερχόμενες διαταραχές.

IV. Ἡ διάχυση τῆς ὀποιασδήποτε ζημίας, μπορεῖ κάποιους νά μὴν τοὺς ἀπασχολεῖ. Ἀ.χ. κάτοικοι ὀρεινῶν ἢ ἠπειρωτικῶν περιοχῶν νά στέκονται ἀδιάφοροι στό ἄν ρυπαίνονται οἱ θάλασσες ἀπό πλαστικά, ἢ ἄν ἀλιεύονται ψάρια μέ κατάλοιπα πλαστικῶν στά σπλάχνα τους, καθὼς βρίσκονται μακριά ἀπό τό πρόβλημα. Αὐτό δέν δικαιώνει τήν ἀδιαφορία τους. Χρέος ὄλων καί κυρίως τῶν πιστῶν καί ἐμπνευσμένων ἐκπαιδευτικῶν, εἶναι νά πείσουν ὄλους, ὅτι ὑπάρχει ἐκτός ἀπό τήν συλλογική καί ἡ ἀτομική εὐθύνη γιά τήν διαφύλαξη τῆς δημι-

8. Γεν. 1,31

ουργίας. Ἀναλόγως καί γιά τά περιβάλλοντα πού σχετίζονται μέ τό παιδί, πρέπει ὅλοι νά δίνουμε τόν ἀγώνα μας γιά νά ἀναπτυχθοῦν φυσιολογικά τά παιδιά, μέ σωστή παιδεία, μέ ἀνοικτούς ὀρίζοντες, μέ τίς παραδόσεις μας, τίς οικογενειακές ρίζες καί κυρίως μέ τόν σεβασμό στόν ἄνθρωπο ὡς «κατ' εἰκόνα Θεοῦ».

Ἡ διαταραχή τῆς ἰσορροπίας, ἐκτός τῶν ἀπροβλέπτων συνεπειῶν ὡς πρός τό χῶρο, ἔχει ὡς κύριο γνώρισμα καί τό ἄγνωστο καί ἀπρόβλεπτο τοῦ χρόνου. Κανείς δέν μπορεῖ νά προβλέψει πότε θά ξεσπάσει ἡ καταίγίδα πού προκαλεῖ τό ὄλο κοινωνικό σύστημα ὅταν ἔχει παθογένειες. Αὐτό δέν εἶναι τωρινό, ἀλλά ἡ ἀδιαφορία τῶν ἰθυνόντων δείχνει πῶς πιστεύουν ὅτι αὐτό θά γίνηι σέ κάποιο μακρινό μέλλον. Διαψεύδονται ὅμως στήν πράξη. Μάρτυρας γι' αὐτό, οἱ ἀκραῖες καταστάσεις πού ζοῦμε. Ἐγκληματικότητα καί παραβατικότητα σέ ἡλικία, ποικιλομορφία, σέ θεματική ἔκταση πού πρὶν λίγα χρόνια δέν θά τήν φανταζόμαστε, ἔρχεται ὡς καρπός αὐτῆς τῆς μεθοδευμένης προσπάθειας νά διαλυθοῦν τά σταθερά περιβάλλοντα τῶν **παιδιῶν** καί **ἐφήβων**.

Ὁ κόσμος μας ἔχει γίνεи πολὺπλοκος. Νέα δεδομένα ἔχουν διαμορφώσει μιὰ νέα κατάσταση καί ἔχουν «ἐπιταχύνει» τόν χρόνο τόσο, πού δέν εἶναι εὐκολο νά τόν ἀφομοιώσει κυρίως ἡ νέα γενιά. Μπορεῖ νά μᾶς δίνει τήν ἐντύπωση ὅτι –λόγω τοῦ χειρισμοῦ τῶν νέων ἠλεκτρονικῶν κυρίως μέσων– εἶναι μπροστά, ὅμως ἐλλείψει παιδείας δέν ἀξιολογεῖ σωστά τά δεδομένα τῆς ἐποχῆς. Λεῖπει τό βαθύτερο κριτήριο ἀξιολόγησης –ἠθικῆς καί φιλοσοφίας– γιά νά μπορεῖ νά κάνει ὀρθές ἐπιλογές.

* * *

Ὁ Κύριος εἶχε δώσει μιὰ κοφτὴ ἀπάντηση γιά νά ἀπαντήσῃ στά ψευτοδιλήμματα τῶν γραμματέων καί φαρισαίων. «Ταῦτα ἔδει ποιῆσαι, κακεῖνα μὴ ἀφιέναι»⁹. Καί σήμερα ὁ λόγος αὐτός πρέπει νά ἀπευθυνθεῖ σέ ὅλους ἐκείνους πού μονομερῶς κόπτονται γιά τό περιβάλλον καί τό μέλλον τῶν παιδιῶν μας.

«Ἀγαπητοί, καί αὐτό πρέπει νά κάνετε, ἀλλά καί τὰ ὑπόλοιπα δέν ἐπιτρέπεται νά τά παραβλέπετε». Γιατί τά ἄλλα, εἶναι ὅπως τά σταθερά παγόβουνα. Δείχνουν κατ' ἀναλογίαν ὡς ἀρχές, ὡς τρόπος ζωῆς, τήν ἰσορροπία τοῦ συνολικοῦ περιβάλλοντος χώρου, τοῦ ζωτικοῦ χώρου τῶν παιδιῶν μας. Δείχνουν ὅτι οἱ οικογενειακοὶ δεσμοί, εἶναι ὅ,τι ἀκριβῶς εἶναι καί τά παγόβουνα πού δείχνουν τήν φυσιολογική πορεία τοῦ κλίματος πού εἶναι ἀναγκαῖο γιά τήν πορεία τῆς ὑλικῆς ἀνθρώπινης ὑπαρξης καί ζωῆς. Εἶναι ὅπως τά πεντακάθαρα ὠκεάνεια ὕδατα, μέ ἀγνότητα καί καθαρότητα, χωρίς ρυπογόνες καί ἐπικίνδυνες καί κυρίως ἀδιάλυτες ἢ ἀδιάσπαστες ἐνώσεις ὅπως τά πλαστικά, πού ἐξασφαλίζουν τήν φυσιολογική πορεία ζωῆς ὄχι μόνο τῆς ἄλλοις φύσης, ἀλλά κυρίως τήν ἀσφαλὴ καί ἀπρόσκοπτη ἀνάπτυξη τῆς νέας γενιᾶς, γιά νά τήν παραδώσει ὡς σκυταλοδρόμος στήν ἐπόμενη.

Ὅχι λοιπόν σέ κάθε εἶδους μολυντὴ τοῦ φυσικοῦ καί πνευματικοῦ περιβάλλοντος. **Τό πρόβλημα δέν εἶναι μόνο στά πλαστικά καί στό φαινόμενο τοῦ θερμοκηπίου.**

9. Μτ. 23,23

ΠΑΙΔΕΙΑ – Μια ξεχασμένη λέξη

Του κ. **Αλεξάνδρου Κακαβούλη**, Καθηγητή Παν/μίου

ΕΛΛΗΝΟΧΡΙΣΤΙΑΝΙΚΗ ΑΓΩΓΗ

Παρατηρείται τόν τελευταῖο καιρό, στίς συζητήσεις τῶν ἀρμοδίων, ἐπίσημες καί μή, νά ἀναφέρεται πολὺ λίγο ἢ καθόλου ἡ λέξη *Παιδεία*. Φαίνεται ὅτι μέσα στοῦ ρεῦμα τῆς κακῶς νοούμενης προόδου, ξεχάσαμε αὐτά πού ἀποτελοῦν τοὺς ἀκρογωνιαίους λίθους τοῦ ἀνθρώπινου πολιτισμοῦ, τῆς ἱστορίας τοῦ πνεύματος καί τῆς πεμπτουσίας τῆς ἀγωγῆς καί τῆς ἐκπαίδευσης. Βέβαια, ἡ μή συχνή ἀναφορά τῆς παιδείας, δέν σημαίνει ὅπωςδῆποτε ἄγνοια ἢ ἀπόρριψη τῆς ἀξίας καί τοῦ σκοποῦ της. Ἀλλοίμονο! Μᾶλλον οἱ πιο πολλοί, τὴν ταυτίζουν κακῶς μέ τὴ λέξη *ἐκπαίδευση* καί τείνουν νά τὴν ἀντικαταστήσουν ἀπὸ τὴ λέξη αὐτή. Δέν εἶναι καθόλου ἴδιες.

Ἡ παιδεία εἶναι μία ἔννοια τόσο περιεκτική καί τόσο σημαντική, πού σηκώνει τό βάρος τόσων αἰώνων, ἀπὸ τόν Ὅμηρο καί μέχρι ὄλων μεγάλων διανοητῶν τοῦ κόσμου. Ἔχει τόση σημασία γιά τὴν μόρφωση τοῦ ἀνθρώπου καί τὴν ἐκπαίδευση τῶν γενεῶν, πού δέν μπορεῖ νά ξεχασθεῖ ποτέ ἢ νά ἀντικατασταθεῖ ἀπὸ ἄλλη λέξη, τουλάχιστον ἀπὸ ἐμᾶς τοὺς νεότερους Ἕλληνες. Εἶναι ὅ,τι ἀνώτερο καί οὐσιωδέστερο μπορεῖ νά φθάσει ἡ ἐργασία καί ἡ ἐπεξεργασία κάθε διδακτικοῦ ἀντικειμένου, καί κάθε μόχθου τοῦ ἐκπαιδευτικοῦ. Πάντως, δέν νοεῖται Ὑπουργός τῆς Παιδείας, στέλεχος τῆς ἐκπαίδευσης, νηπιαγωγός, δάσκαλος, καθηγητής καί καθένας πού ἐμπλέκεται στοῦ ἔργου τῆς ἀγωγῆς, πού νά μή ἐμπνέεται ἀπὸ τὴν ἀξία καί τό σκοπὸ τῆς παιδείας.

Θά ὑπενθυμίσουμε στοὺς παλαιότερους

καί θά θέσουμε ὑπόψιν στοὺς νεότερους, τό τρίτομο κλασσικό καί πάντοτε ἐπίκαιρο ἔργο τοῦ παγκοσμίως γνωστοῦ Γερμανοῦ φιλολόγου-ἑλληνιστῆ, καθηγητῆ τοῦ Πανεπιστημίου τοῦ Harvard, Werner Jaeger μέ τόν τίτλο *«Παιδεία, ἡ μόρφωση τοῦ Ἕλληνο ἀνθρώπου»*. Ἐκδόθηκε γιά πρώτη φορά τό 1933 στό Βερολίνο καί μεταφράστηκε ἔκτοτε σέ πολλές γλώσσες καί στὴν ἑλληνική τό 1968 ἀπὸ τόν παιδαγωγὸ Γεώργιο Βέρροιο. Ὁ Jaeger ἐρεῦνησε σέ βάθος τοὺς ἀρχαίους Ἕλληνες ποιητές καί συγγραφεῖς καί τοὺς μεγάλους Πατέρες τῆς Ἐκκλησίας καί ἀνέδειξε τόν θησαυρὸ τῆς σοφίας τους καί τίς κλασσικές καί διαχρονικές ἰδέες τους γιά τὴν παιδεία. *«Υπῆρξε ὁ κρᾶτιστος κλασσικός φιλόλογος τῆς ἐποχῆς μας καί ὁ γονιμότερος ἐρευνητής τοῦ πνεύματος τῆς ἑλληνικῆς κλασσικῆς ἀρχαιότητος»* (κατὰ τόν Ἰ. Θεοδωρακόπουλο). *«Εἶναι πρό παντός ὄπλον ἀνεκτιμήτου ἰσχύος δι' ἐκεῖνον ὁ ὁποῖος ἀγωνίζεται τόν καλόν ἀγῶνα τῆς διασώσεως τοῦ πνευματικοῦ πολιτισμοῦ»* (Α. Τσιριντάνης). Ἔχει γίνει βιβλίο ἀναφορᾶς ἀκόμα καί σήμερα.

Τί σημαίνει παιδεία;

Γιά ἐκεῖνον πού ἀσκεῖ τὴν παιδεία, σημαίνει ὅτι ὁ ἴδιος εἶναι ἐμποτισμένος ἀπὸ τό πνεῦμα τῆς παιδείας, καί αὐτό εἶναι ἔκδηλο στὴν ὅλη τὴν πολιτεία καί ζωὴ του. Διακατέχεται ἀπὸ ὅλες τίς ἀξίες τῆς παιδείας τῆς ὁποίας εἶναι φορέας καί τίς ὁποῖες καλεῖται νά ἀκτινοβολεῖ στοῦ περιβάλλον του καί νά τίς μεταγγίζει στοὺς

μαθητές. Νά είναι ώριμος σωματικά, ψυχικά, καί πνευματικά, καί νά σέβεται τίς ήθικές, θρησκευτικές καί κοινωνικές ἀρχές καί ἀξίες τοῦ τόπου του. Νά εἶναι ἀπό κάθε ἄποψη καλλιεργημένος, στήν εὐσυνειδησία, στήν ἀνιδιοτέλεια, καί στήν ἀφοσίωση στό καθῆκον.

Ὅταν ἀσκεῖ παιδεία στούς μαθητές, μέ τό πρότυπο τῆς προσωπικότητάς του, τά μέσα πού χρησιμοποιεῖ, τή μεθοδική διδασκαλία καί τήν παιδαγωγική του στάση, τά ἐπιλεγμένα καί ἐλκυστικά σχολικά βιβλία καί τά πολλά ἐποπτικά μέσα πού διαθέτει, διεισδύει στό ψυχικό κόσμο τοῦ νηπίου, τοῦ παιδιοῦ καί τοῦ ἐφήβου. Ἐκεῖ συντελεῖται ἀρχικά, ἡ ἀφανής ἐπίδρασή του στίς ψυχές τῶν μαθητῶν καί στή συνέχεια φανερώνονται κάποια ἀποτελέσματα τῆς παιδείας πού ἀσκήθηκε. Ἀνάπτυξη σωματική καί ψυχική, μάθηση γνώσεων καί δεξιοτήτων, ἀλλαγὴ τρόπων καί συμπεριφορᾶς, ἀπόκτηση ἀρχῶν καί ἀξιών, ὠριμότητα γιά τό παρόν καί προοπτική γιά τό μέλλον. Αὐτά ὅλα σημαίνουν βαθιά ἀλλαγὴ ἢ καί μεταμόρφωση στήν προσωπικότητα τοῦ ὁποιοῦδήποτε μαθητῆ καί εἶναι ἀποτέλεσμα τῆς παιδείας πού διαθέτει ὁ δάσκαλος καί

τῆς παιδείας πού μεταδίδει. Ἡ σημερινή τεχνολογία τῆς ἐξ ἀποστάσεως διδασκαλίας μπορεῖ νά εἶναι ἀπαραίτητη σέ ὀρισμένες περιπτώσεις, ποτέ ὅμως δέν θά ἀντικαταστήσει τήν ἐξ ἐπαφῆς ζωντανή ἐπικοινωνία δασκάλου καί μαθητῆ. Ἀφαιρεῖ τήν παιδεία ἀπό τήν διδασκαλία.

Παιδεία μέσα ἀπό κάθε μάθημα

Ἡ παιδεία μεταγγίζεται μέσα ἀπό τή ὅλη σχολική ζωή, ἀπό τήν ἀγωγή τῆς ἀρετῆς τῆς ἀγάπης, τῆς συγγνώμης, τῆς ἀλληλεγγύης, τῆς εὐγένειας, τῆς ταπεινώσεως, τῆς ὑπομονῆς, τῆς αὐτοθυσίας. Μεταγγίζεται ἀκόμα καί ἀπό κάθε ὥρα διδασκαλίας στό σχολεῖο. Τό κάθε μάθημα τοῦ ἀναλυτικοῦ προγράμματος πού διδάσκεται, ἔχει ἐπιλεγῆ μέ κριτήριο τήν παιδαγωγική του ἀξία, τήν ἄμεση ἐφαρμογή του καί τή γενικότερη χρησιμότητά του. Ἀναζητεῖται ἀπό τόν κάθε ἐκπαιδευτικό, τό βαθύτερο παιδευτικό νόημα πού περιέχει τό κάθε ἀντικείμενο διδασκαλίας. Παιδεία τῆς γλώσσας, παι-

Ἀγαπητοὶ ἀναγνώστες,

Ὑπενθυμίζουμε ὅτι:

1. Τό 2021, μέ τή χάρη τοῦ Θεοῦ, θά ἐκδοθοῦν τά τεύχη: Ἰανουάριος-Φεβρουάριος-Μάρτιος (637), Ἀπρίλιος, Μάϊος, Ἰούνιος (638), Ἰούλιος, Αὐγουστος (639), Σεπτέμβριος, Ὀκτώβριος (640), Νοέμβριος, Δεκέμβριος (641).
2. Λόγω τῶν ταχυδρομικῶν τελῶν, ζητοῦμε τήν κατανόσή σας, γιά τήν ἀναπροσαρμογή τῆς τιμῆς τῆς συνδρομῆς. Ἔτσι, γιά τό ἐσωτερικό ἢ ἐτήσια συνδρομὴ ὀρίζεται στά 15€, γιά τήν Κύπρο στά 20€, καί γιά τό ἐξωτερικό στά 30€.
3. Ὅσοι ἐκ τῶν συνδρομητῶν εἶχαν καταβάλει συνδρομὴ γιά τό 2020 –ἔτος πού δέν ἐκδόθηκε τεύχος– τό ποσό θά πιστωθεῖ γιά τό 2021.
4. Ἡ καταβολὴ συνδρομῶν μέσω e-banking, παρακαλοῦμε νά συνοδεύεται ὑποχρεωτικά ἀπό τό ὄνομα τοῦ καταθέτη, καί εἰ δυνατόν νά ἐνημερώνεται ἡ Γραμματεία τοῦ περιοδικοῦ μας μέσω ἠλεκτρονικοῦ μηνύματος στό ellinochr.agogi@gmail.com.

Ἐκ τῆς διευθύνσεως

δεία τῆς λογοτεχνίας, παιδεία τῆς ἱστορίας, παιδεία τῶν θρησκευτικῶν, παιδεία τῶν φυσικῶν κ.λπ. Κατά τὴν ἐπεξεργασία τοῦ ὁ διδάσκων προχωρεῖ στὶς διαβαθμίσεις τοῦ περιεχομένου τοῦ πού εἶναι ἡ ἀπλή πληροφορία, ἡ βαθιὰ γνώση καὶ ἡ πεμπουσία τῆς παιδευτικῆς του ἀξίας. Καὶ τὰ τρία αὐτὰ βήματα διαφέρουν ἀπὸ μάθημα σέ μάθημα. Διαφέρουν στὸν τρόπο προσέγγισης τοῦ ἀντικειμένου, στὶς γνώσεις πού ἀφομοιώνονται καὶ στὴν παιδευτικὴ ἐπίδραση πού δέχεται ὁ μαθητής. Στὶς στέρεες γνώσεις καὶ στὴν παιδευτικὴ ἐπίδραση συνοψίζεται τὸ ὅλο ἔργο τῆς παιδείας.

Οἱ σκοποὶ τῆς παιδείας

Ἄν καὶ σέ κάθε χώρα καὶ σέ κάθε ἐποχὴ οἱ σκοποὶ τῆς παιδείας εἶναι διαφορετικοί, διαπιστώνεται ὅτι ὅλοι στὸν πυρήνα τους, θέτουν τὸν ἄνθρωπο καὶ τὴν ἀνύψωση τοῦ

μορφωτικοῦ του ἐπιπέδου καὶ τῆς ποιότητας ζωῆς του. Στὴν καλύτερη περίπτωση, ἡ παιδεία ἀναφέρεται στό μοναδικό καὶ οὐσιῶδες πού ὑπάρχει σέ κάθε ἀνθρώπινο πρόσωπο, στὴν ψυχοσωματικὴ του ὕπαρξη, στὴν ἰδιοσυγκρασία του, στὴ ζωὴ του, στὰ ἔργα του καὶ στὴ συμπεριφορὰ του. Συγχρόνως ἐνδιαφέρεται καὶ γιὰ τὸν ἀνθρώπινο πόνο, τὰ ὑπαρξιακά προβλήματα, τίς παρατεταμένες δοκιμασίες καὶ τίς ἀφόρητες καταστάσεις πού ζεῖ.

Ἡ παιδεία δηλώνει ὅ,τι πιὸ ὑψηλό μπορεῖ νά κατορθώσει ὁ ἄνθρωπος, μέ τὴν ἀνατροφή, τὴν ἀγωγή καὶ τὴν ἐκπαίδευση. Νά ἀναπτύξει τίς νοητικές του δυνάμεις, τὸν συναισθηματικό του πλοῦτο, τίς αἰσθητικές, τίς κοινωνικές, τίς ἠθικές καὶ τίς πνευματικές ἀξίες.

Οἱ σκοποὶ τῆς παιδείας μας, καταγράφονται κάθε φορὰ στό Σύνταγμα τοῦ Κράτους συνοπτικά, καὶ στοὺς ἐκπαιδευτικούς νόμους ἀναλυτικά, ὅταν γίνεται με-

γάλη μεταρρύθμιση μετά από τήν έκλογή νέας κυβέρνησης. Έτσι έχουμε τή σχετική νομοθεσία από τό 1982, ή όποια άποβλέπει στήν «ήθική καί πνευματική συνείδηση τών Έλλήνων», στήν «όλόπλευρη, άρμονική καί ισορροπη άνάπτυξη τών διανοητικών καί ψυχωσωματικών δυνάμεων τών μαθητών», στή «μόρφωση τοῦ ελεύθερου, τοῦ ὑπεύθυνου καί δημοκρατικοῦ πολίτη». Στίς ἐπιδιώξεις τῆς παιδείας περιλαμβάνονται άκόμα «ή άγάπη πρός τόν συνάνθρωπο, τή ζωή καί τή φύση», «ή πίστη πρός τά γνήσια στοιχεῖα τῆς ὀρθόδοξης χριστιανικῆς παράδοσης», «ή συνειδητοποίηση τῆς βαθύτερης σημασίας τοῦ ὀρθοδόξου χριστιανικοῦ ἠθους». Καί άκόμη «ή κριτική καί ή δημιουργική σκέψη», ή αἰσθητική καλλιέργεια, «ή άπόκτηση αὐτογνωσίας», «ή δημιουργία διαπροσωπικῶν σχέσεων», «ή φιλία καί ή συνεργασία», «ή καλλιέργεια τοῦ αθλητικοῦ πνεύματος», «ή ὑπεύθυνη αντιμετώπιση τῆς ζωῆς» κ.λπ. Μέσα στά εἰσαγωγικά αναφέρονται αὐτολεξεί, οἱ σκοποί ὅπως άκριβῶς αναγράφονται στίς διάφορες εκπαιδευτικές διατάξεις.

Ὡς βασικοί συντελεστές γιά τήν ἐπίτευξη τών σκοπῶν τῆς παιδείας, ὀρίζονται ή προσωπικότητα καί ή ἐπιστημονική καί παιδαγωγική μόρφωση τών εκπαιδευτικών, ή δημιουργία καταλλήλου κλίματος στή σχολική κοινότητα, ὁ σεβασμός τῆς προσωπικότητας καί τῆς διαφορετικότητας τοῦ κάθε μαθητῆ, τά κατάλληλα σχολικά προγράμματα καί τά ἐπιλεγμένα σχολικά βιβλία.

Άπομένει στόν κάθε ἐμπλεκόμενο στή παιδεία καί στόν κάθε εκπαιδευτικό, ὅποιασδήποτε ειδικότητας καί ὅποιασδήποτε βαθμίδας (νηπιαγωγείο, δημοτικό, γυμνάσιο, λύκειο) νά ἔχει συνειδητοποιήσει καί άποδεχθεῖ τούς σκοπούς τοῦ σχολείου. Στή διδασκαλία τοῦ κάθε μαθήματος, ἰδιαίτερα μέ τήν πολλαπλή καί βαθιά ἐπεξεργασία τοῦ περιεχομένου του, νά μετουσιώσει τή μάθηση καί τή γνώση σέ ἔσωτερική ψυχική καί πνευματική καλλιέργεια τών μαθητῶν, σέ ἀληθινή παιδεία. Οἱ γνώσεις

πού ἀφομοιώνονται μέ τά διδασκόμενα μαθήματα, δέν καλλιεργοῦν ἀπό μόνες τούς τούς σκοπούς πού ἐπιδιώκουν, ἂν δέν γίνει περαιτέρω βαθύτερη ἐπεξεργασία τους μέ βάση τά αξιολογικά στοιχεία πού περιέχουν.

Η ἀνθρώπινη πράξη, ή διαπροσωπική σχέση, τό γλωσσικό φαινόμενο, τό λογοτεχνικό κείμενο, τό ἱστορικό γεγονός, τό μαθηματικό θεώρημα, ὁ φυσικός νόμος, ή καλλιτεχνική δημιουργία, ήθική αρχή, ή θρησκευτική ἀλήθεια, ή μεταφυσική πίστη, ή λατρευτική πράξη, ή μετοχή στά μυστήρια τῆς Ἐκκλησίας, δέν διδάσκονται καί δέν μαθαίνονται ὡς ἀπλές γνώσεις. Δέν ἀποστηθίζονται μόνο καί μόνο γιά νά άποδοθοῦν σέ κάποια ἐξέταση. Προσλαμβάνονται καί ἀφομοιώνονται ὡς κάτι σημαντικό σέ ὅλο το βάθος καί τόν πλοῦτο τών νοημάτων τους. Ἰδιαίτερα στό χώρο τῆς Ἐκκλησίας «Παιδεία μετάληψις ἀγιότητος ἐστίν» (MPG 63, 205) (Γ. Χρυσόστομος).

Ἀνανέωση τῆς Παιδείας

Οἱ σκοποί τῆς παιδείας φαίνεται νά ἔχουν μείνει, ὡς ἕνα σημεῖο, λησμονημένοι, μόνο αναγεγραμμένοι στούς νόμους τοῦ Κράτους. Πάντως, στήν περίοδο τῆς περασμένης εκπαιδευτικῆς πολιτικῆς, ὄχι μόνο ξεχάστηκαν, ἀλλά καί ἀναθεωρήθηκαν μέ ἰδέες ὅπως ή ἀριστεία εἶναι «ρετινιά», τά θρησκευτικά δέν εἶναι χριστιανική άγωγή ἀλλά θρησκευολογική ἐνημέρωση, ή κατάργηση τών θρησκευτικῶν ἐκδηλώσεων, τών παρελάσεων καί τῆς προσευχῆς στά σχολεῖα καί πολλά ἄλλα. Ἐλπίζουμε τέτοια φαινόμενα νά ἔχουν ἤδη ἐκλείψει. Θά μπορούσαν ὅμως, μέ τήν εὐκαιρία τοῦ «νέου σχολείου» πού προωθεῖ τό Ὑπουργεῖο Παιδείας, νά ἀναμορφωθοῦν καί νά συμπληρωθοῦν οἱ σκοποί τῆς παιδείας, στή βάση τών νέων δεδομένων, ἀλλά καί μέ βάση τήν μακροίωνα ἑλληνική καί χριστιανική κληρονομία.

ΟΙ ΔΙΔΑΣΚΑΛΟΙ ΤΟΥ ΓΕΝΟΥΣ ΠΟΥ ΔΙΔΑΞΑΝ ΑΣΤΡΟΝΟΜΙΑ

Τοῦ κ. **Κωνσταντίνου Μανρομμάτη**, Μαθηματικοῦ,
τ. Λυκείαρχη, τ. Προέδρου Ἑταιρείας Ἀστρονομίας καί Διαστήματος

Οἱ διδάσκαλοι τοῦ Γένους

κατά τήν περίοδο τῆς τουρκοκρατίας δίδαξαν μεταξύ τῶν ἄλλων καί ἀστρονομία στίς διάφορες σχολές τῆς ἑλληνικῆς ἐπικράτειας. Ἦταν λόγιοι, πού ἔγραψαν καί φώτισαν τό Γένος μέ τά συγγράμματά τους, τά ὁποῖα τυπώνονταν στά ἑλληνικά τυπογραφεῖα τῆς Βενετίας, τῆς Βιέννης κ.ἄ. καί ἔγιναν οἱ πνευματικοί ταγοί τοῦ ὑπόδουλου ἑλληνισμοῦ, πού τόν προετοίμασαν γιά τόν μεγάλο ἀπελευθερωτικό ἀγῶνα τῆς ἐπανάστασης τοῦ 1821.

Οἱ διδάσκαλοι τοῦ Γένους κυριάρχησαν κατά τόν 18^ο καί στίς ἀρχές τοῦ 19^{ου} αἰῶνα. Μέ τά βιβλία καί τά κηρύγματα τους ἔθεσαν τίς βάσεις γιά τή δημιουργία τοῦ νεότερου ἑλληνισμοῦ. Μερικοί ἀπό αὐτούς δέν δίδαξαν μόνο ἀνάγνωση καί γραφή στά σκλαβωμένα Ἑλληνόπουλα, ἀλλά καί βασικές ἔννοιες τῶν θετικῶν ἐπιστημῶν μέ πρώτη καί καλύτερη τήν ἀστρονομία.

Ἰδιαίτερη θέση ἀνάμεσά τους ἔχουν οἱ ἱερωμένοι διδάσκαλοι τοῦ Γένους, οἱ ὁποῖοι εἶναι καί οἱ περισσότεροι, διπλάσιοι ἀπό τούς λαϊκοὺς καί οἱ ὁποῖοι μέ τή διδασκαλία τους καί τά συγγράμματά τους, ἐπιχείρησαν νά ἐμπεδώσουν στοὺς μαθητές τίς νέες θεωρίες γιά τήν ἡλιοκεντρικότητα τοῦ κόσμου καί νά τούς διεγείρουν τό ἐνδιαφέρον, ὥστε νά γνωρίσουν, ἔστω καί ὑποτυπωδῶς, ὅλα αὐτά πού στερήθηκαν στή σκλαβωμένη τους πατρίδα.

Ἦδη στήν «Ἑλληνοχριστιανική Ἀγωγή» ἀναφερθήκαμε στοὺς σπουδαιότερους ἐξ αὐτῶν: Στό τεῦχος Νο 634, τοῦ Ἰουλίου - Αὐγούστου 2019, ἀναφερθήκαμε διά μακρῶν στοὺς: Χρῦσανθο Νοταρά, Εὐγένιο Βούλγαρη, Νικηφόρο Θεοτόκη καί Θεόφιλο Καῖρη. Στό τεῦχος 637, τοῦ Ἰανουαρίου - Φεβρουαρίου - Μαρτίου 2021, στοὺς: Ἄνθιμο Γαζή, Ρήγα Βελεστινλή, Νεόφυτο Δούκα, Κωνσταντῖνο Κούμα, Δανιήλ Φιλιππίδη, Βενιαμίν Λέσβιο, καί Γρηγόριο Κωνσταντά.

Στό σημερινό τεῦχος περιλαμβάνουμε μερικούς ἀκόμη, κατά ἀλφαβητική σειρά, χωρίς βέβαια νά εἴμαστε σίγουροι ὅτι δέν ὑπῆρξαν καί ἄλλοι, μέ μικρότερη ἴσως ἐμβέλεια, ἀλλά παρά ταῦτα μέ μεγαλύτερη προσφορά στή νεολαία τοῦ δούλου Γένους.

Βαρδαλάχος Κωνσταντῖνος (1753-1830)

Ἕλληνας λόγιος καί διδάσκαλος τοῦ Γένους. Ἦταν συγγραφέας πληθώρας ἐχειριδίων στό πνεῦμα τοῦ Εὐρωπαϊκοῦ Διαφωτισμοῦ. Ὑπῆρξε πολύ καλός γνώστης τῶν θετικῶν ἐπιστημῶν, ἀλλά καί τῆς ἀρχαιοελληνικῆς γραμματείας, καθὼς καί τῶν πατερικῶν κειμένων. Δίδαξε στό Βουκουρέ-

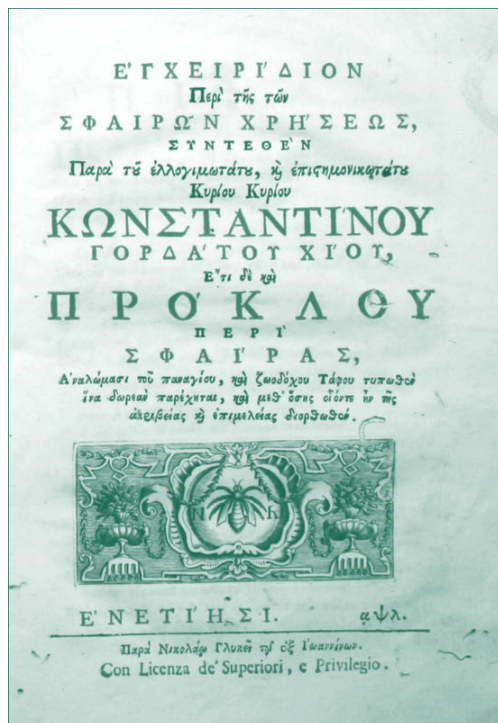

Ὁ διδάσκαλος τοῦ Γένους
Κωνσταντῖνος Βαρδαλάχος

στι, στή Χίο, στήν Ὀδυσό καί μετά τήν ἐπανάσταση τοῦ '21 στήν Αἴγινα, ὕστερα ἀπό πρόσκληση τοῦ Καποδίστρια. Στό βιβλίο του «Φυσική Πειραματική», πού ἐκδόθηκε τό 1812, περιλαμβάνει θέματα ἀστρονομίας στά δύο τελευταῖα κεφάλαια καί ἐξετάζεται: Ἡ οὐράνια σφαῖρα, Τό σύστημα τοῦ παντός, Τό ἡλιακό σύστημα, Οἱ κομήτες, Οἱ παλίρροιες κ.λπ.

Γορδάτος Κωνσταντῖνος (1690-1750)

Λόγιος ἀπό τή Χίο (18^{ος} αἰώνας) καί διδάσκαλος τοῦ Γένους. Θεωρεῖται ἀπό τούς πρωτοπόρους στή διδασκαλία τῶν μαθηματικῶν καί τῆς φυσικῆς στόν ὑπόδουλο ἑλληνισμό. Ἐγραψε μεταξύ τῶν ἄλλων καί τό βιβλίο «Ἐγχειρίδιον περί τῆς τῶν σφαιρῶν χρήσεως», πού ἀποτελεῖται ἀπό δύο μέρη.

Τό ἐξώφυλλο τοῦ «Ἐγχειρίδιου»
τοῦ Γορδάτου

Τό πρῶτο εἶναι τό ἔργο τοῦ Πρόκλου «Περί σφαιράς» καί τό δεύτερο περιέχει τό κεφάλαιο «Περί τῆς τοῦ Οὐρανοῦ διαφόρου ὀράσεως» καί τό κεφάλαιο «Περί τῆς χρήσεως τῆς Γήινης σφαιράς».

Διονύσιος Πύρρος, ὁ Θεσσαλός (1777-1853)

Ἐρωμένος, διδάσκαλος τοῦ Γένους πού σπούδασε στήν Πάδουα, ὅπου ἀνακηρύχτηκε καί διδάκτωρ τῆς ἰατρικῆς. Παράλληλα ἀσκήθηκε ἐπί 4 χρόνια καί στό Ἀστεροσκοπεῖο τοῦ Μιλάνου. Ἐγραψε μεταξύ τῶν ἄλλων τήν Ἀριθμητική (Ναύπλιο 1828) ὅπου καταχωροῦνται καί παραδείγματα μέ ἀστρονομικά στοιχεῖα καί τήν Πρακτική Ἀστρονομία (Ἀθήνα 1836), ὅπου καταχω-

Ὁ ἀρχιμανδρίτης Διονύσιος Πύρρος
ὁ Θεσσαλός

ροῦνται τὰ συστήματα τοῦ κόσμου καί ιδιαίτερα τὸ Κοπερνίκειο Σύστημα, τὸ ὁποῖο υἱοθετεῖ, ἢ παράλλαξη καί πολλή οὐρανογραφία, μέ καταχώρηση 3.443 ἀστέρων.

Θεόφιλος Κορυδαλλεύς (1570-1645)

Διδάσκαλος τοῦ Γένους, πού σπούδασε στή Ρώμη καί στήν Πάδοβα ὅπου ἀναγορεύθηκε διδάκτωρ τὸ 1613. Δίδαξε στήν ἑλληνική κοινοτική σχολή τῆς Βενετίας, στήν Ἀθήνα, στήν Κεφαλονιά, στή Ζάκυνθο καί στήν Κωνσταντινούπολη, ὅπου ἀναδιοργάνωσε τὴν Πατριαρχική Ἀκαδημία καί τῆς ἔδωσε πανεπιστημιακὸ χαρακτήρα, περιορίζοντας τὸν θεολογικὸ σχολαστικισμὸ καί φέρνοντας στὸ ἐπίκεντρο τῆς διδασκαλίας τὴν φιλοσοφία καί τὴν ἑρμηνεία τῶν ἀριστοτελικῶν ἔργων.

Τὰ συγγράμματά του τὰ σχετικά μέ τὴν ἀστρονομία εἶναι: *Εἴσοδος φυσικῆς ἀκροάσεως κατ' Ἀριστοτέλην*, *Υπομνήματα καί ζητήματα εἰς τὴν περί οὐρανοῦ πραγματεία*, *Υπομνήματα εἰς τὰ μετὰ τὰ φυσικὰ καί Γεωγραφία*.

Μακραιὸς Σέργιος (1740-1816)

Ὁ Σέργιος Μακραιὸς στό γραφεῖο του

Διδάσκαλος τοῦ Γένους, πού ἀκολούθησε τὴν παλιὰ Ἀριστοτελική μέθοδο καί γι' αὐτὸ ἦταν ἐχθρὸς τοῦ ἡλιοκεντρικοῦ συστήματος. Ἐγραψε τὸ «Τρόπαιον ἐκ τῆς ἑλλαδικῆς πανοπλίας κατὰ τῶν ὁπαδῶν τοῦ Κοπερνίκου ἐν τρισὶ διαλόγοις» (Βιέννη 1797) ὅπου ἐπιχειρεῖ ἀφελή ἀναίρεση τοῦ ἡλιοκεντρικοῦ συστήματος. Τὸ βιβλίο του αὐτὸ εἶναι μιά κακόβουλη ἐπίθεση στὸ βιβλίο τοῦ Φοντενέλ¹.

Μπερνάρ Λε Μαοδιέ ντε Φοντενέλι

Γάλλος φιλόσοφος καί συγγραφέας πού τὸ ἔργο του κυρίως ἦταν ἡ ἐκλαϊκευμένη παρουσίαση ἐπιστημονικῶν θεμάτων, παρότι οἱ σπουδές του ἦταν νομικές.

1. «Ὁμιλία περί τῆς πληθούς τῶν κόσμων». Ἀργότερα ἔγραψε καί τὸ βιβλίο *Ἐπιτομή φυσικῆς ἀκροάσεως* (Βενετία 1816).

Ο κληρικός Μεθόδιος Άνθρακίτης

Μεθόδιος Άνθρακίτης (1660-1736)

Κληρικός, παιδαγωγός και μαθηματικός, διαπρεπής εισηγητής του νεοελληνικού διαφωτισμού. Είναι ο πρώτος που αντικατέστησε την αρχαϊζουσα, ως γλώσσα διδασκαλίας, με τη δημώδη και από τους πρώτους που δίδαξε νεότερα μαθηματικά. Τό 1749 εκδίδει τό βιβλίο του «Οδός Μαθηματική» που περιλαμβάνει γεωμετρία, εικονομετρία, άστρονομία, τριγωνομετρία, άλγεβρα και φυσικές επιστήμες. Είναι τό πρώτο ελληνικό και μάλιστα ολοκληρωμένο μαθηματικό έγχειρίδιο τής νεότερης ιστο-

Ο επίσκοπος Άθηνών Μελέτιος

ρίας μας για χρήση στα ελληνικά σχολεία κατά τήν εποχή τής τουρκοκρατίας.

Μελέτιος (1661-1714)

Επίσκοπος Άθηνών, πού σπούδασε στην Πάδοβα και ανέλαβε σχολάρχης του διδασκαλείου. Με τήν μεγάλη του μόρφωση και τήν ικανότητά του, ο Μελέτιος κατόρθωσε στην Άθήνα τήν αναγέννηση των γραμμάτων. Σημαντικά συγγραφικά έργα του είναι ή *Γεωγραφία Παλαιά και Νέα* που εκδόθηκε στη Βενετία τό 1728, τό όποιο γνώρισε ιδιαίτερη διάδοση στους Έλληνες τής διασποράς. Επίσης ή «*Χάρτα του Ρήγα*» (1797) στηρίχτηκε σέ πολλά τοπωνύμια του έργου του Μελετίου για τόν προσδιορισμό των όνομασιών στον χάρτη. Έγραψε επίσης και τό «*Επιτομή Άστρονομίας*» τό όποιο παρέμεινε ανέκδοτο.

Ὁ ἱεροδιάκονος Ἰώσηπος Μοισιόδακας

Μοισιόδακας Ἰώσηπος (1725-1800)

Ἱεροδιάκονος, διδάσκαλος τοῦ Γένους καί μεταφραστής διαφόρων ἔργων. Τό 1781 ἐκδίδει τή *Θεωρία τῆς Γεωγραφίας* πού πραγματεύεται τίς βασικές ἔννοιες τῆς μαθηματικῆς γεωγραφίας, ἐνῶ στό παράρτημα ἐκθέτει τίς μεθόδους μέτρησης τοῦ χρόνου καί τίς παραμέτρους τῆς ἡμερολογιακῆς ἀλλαγῆς ἀπό τόν Πάπα Γρηγόριο 13^ο. Τήν ἴδια χρονιά πραγματοποιεῖται ἡ ἐκδοσὴ τοῦ ἔργου του: *Ἀστρονομία κατὰ τοὺς νεωτέρους*.

Ὁ διδάσκαλος τοῦ Γένους
Μπαλάνος Βασιλόπουλος

Μπαλάνος Βασιλόπουλος (1694-1760)

Πρωτοπαπᾶς τῶν Ἰωαννίνων, λόγιος, διδάσκαλος τοῦ Γένους πού διακρίθηκε ὡς σχολάρχης τῆς Μπαλαναίας Σχολῆς καί ὡς ἄριστος μαθηματικός. Ἐγραψε τήν *Ὁδὸ μαθηματικῆς*, στόν τρίτο τόμο τοῦ ὁποίου περιλαμβάνεται αὐτοῦσιο τό ἔργο τοῦ Γορδάτου τόν ὁποῖο μνημονεύσαμε προηγουμένως, τό ὁποῖο ἀναφέρεται σέ διάφορα ἀστρονομικά θέματα.

Μπαλάνος Κοσμάς (1731-1808)

Διδάσκαλος τοῦ Γένους. Ἐξέδωσε, τό 1798 τό ἔργο *Ἐκθεσις συνοπικὴ Ἀριθμητικῆς Ἑλλεβρας καί Χρονολογίας*. Στό βιβλίο αὐτό

Ὁ διδάσκαλος τοῦ Γένους
Μπαλάνος Κοσμάς

ἀναλύονται μεταξύ τῶν ἄλλων τὰ προβλήματα τοῦ Ἰουλιανοῦ ἡμερολογίου καί περιγράφεται ἀναλυτικά τὸ Γρηγοριανὸ ἡμερολόγιο.

Νικουσίος, Παναγιώτης (1613-2.10.1673)

Ἀστρονόμος, διδάσκαλος τοῦ Γένους, μέγας διερμνεύς τῆς Ὑψηλῆς Πύλης. Κατήγετο ἀπὸ πλούσια οἰκογένεια πού προερχόταν ἀπὸ τὴν Τραπεζοῦντα, ἐνῶ κατ' ἄλλην ἐκδοχή ἀπὸ τὴν Κύπρο ἢ τὴν Πελοπόννησο. Ὁ ἴδιος γεννήθηκε στὴν Κωνσταντινούπολη. Ἦταν ἰδιαίτερα μορφωμένος, εἶχε σπουδάσει στὸ Πανεπιστήμιο τῆς Πάδοβας ἰατρική, μαθηματικά καί ἀστρονομία καί καθὼς μιλοῦσε πολλές ξένες γλῶσσες (Τουρκικά, Περσικά, Ἀραβικά καί διάφορες εὐρωπαϊκές γλῶσσες) ἀπὸ τὸ 1648 ὑπηρετῆσε ὡς διερμνεύς τῆς αὐστριακῆς πρεσβείας. Ἀπὸ τὸ 1661 μέχρι τὸ θάνατό του κατεῖχε τὸ ἀξίωμα τοῦ μεγάλου διερμνεύα. Στὴν Κωνσταντινούπολη δίδαξε ἀστρονομία, ὅταν διευθυντὴς τῆς Μεγάλης τοῦ Γένους Σχολῆς ἦταν ὁ Θεόφιλος Κορυθαλλεύς.

«...Πολλοὶ διδάσκαλοι ἐτόνισαν τὴν ἀνάγκη νά περιορισθῆ ἡ διδασκαλία τῆς Γραμματικῆς καί τῶν ἀρχαίων κειμένων, διὰ νά διδαχθοῦν τὰ φυσικομαθηματικά. “Αἱ ἐπιστήμαι φέρνουν τὸν πλοῦτον καί τὴν εὐτυχίαν εἰς τὰ ἔθνη”, γράφει ὁ Βενιαμὶν ὁ Λέσβιος. “Αἱ ἐπιστήμαι δίδουν γνώσεις χρησίμους εἰς τὸν βίον”, τονίζει ὁ Ἰώσηπος Μοισιόδαξ (Ἀπολογία, σελ. 23,81). Οἱ νεωτερισμοὶ ἤρχισαν εἰς τὰς σχολὰς τῶν Ἰωάννινων. Ἐκεῖ ὁ Εὐγένιος Βούλγαρις κ.ἄ. εἰσήγαγον τὴν διδασκαλίαν τῶν Μαθηματικῶν, τῶν Φυσικῶν καί τῆς νεωτέρας Φιλοσοφίας. Αὐτὸ ὅμως προεκάλεσεν ἀντιδράσεις. Μερικοὶ εἶδον τὸν Βούλγαριν, ὁ ὁποῖος ἐδίδασκε Μαθηματικά, ὡς παντοπῶλην “ἀπόζοντα τῆς πολυσυνθέτου δυσοσμίας τῆς τέχνης αὐτοῦ”. Ἡ διδασκαλία τῶν Μαθηματικῶν ἐθεωρεῖτο πηγὴ ἀθεΐας καί τοῦ ὕλισμοῦ, ἀπὸ μερικοῦς συντηρητικοῦς. Ἐν τούτοις ἡ διδασκαλία τῶν φυσικομαθηματικῶν ἐπεκράτησε χάρις εἰς τὰς ἀόκνους προσπάθειας τῶν διδασκάλων τοῦ Γένους. Οὗτοι ἔγραψαν ἢ μετέφρασαν εἰδικὰ βιβλία διὰ τὴν διδασκαλίαν τῶν μαθημάτων τούτων καί οὕτως ἐβοήθησαν τὸ ἔργον τῶν διδασκάλων. Εἰς αὐτοὺς ἀνήκει ἡ τιμὴ τῆς εἰσαγωγῆς τῶν φυσικομαθηματικῶν ἐπιστημῶν εἰς τὴν Ἑλλάδα. Αὐτοὶ μάλιστα συνέταξαν καί τὴν ἐπιστημονικὴν ὀρολογίαν διὰ τὰς διαφόρους ἐπιστήμας. Ὁ Καταρτζῆς ἔκαμε τὴν νομικὴν ὀρολογίαν, ὁ Ν. Θεοτόκης τοὺς ὄρους τῆς Φυσικῆς, ὁ Βενιαμὶν ὁ Λέσβιος τῆς Χημείας, ὁ Κ. Ζαβίρας τῆς Βοτανικῆς, ὁ Κ. Κούμας τῆς Φιλοσοφίας, ὁ Δ. Φιλιππίδης τῆς Ἀστρονομίας, ὁ Μοισιόδαξ τῆς Τριγωνομετρίας... καί ἄλλοι ἄλλους».

**Χαραλαμπόπουλος Βασίλειος, Ἡ πνευματικὴ ἀναγέννησις
τοῦ ὑπόδουλου Ἑλληνισμοῦ, ἐκδ. Χ.Ε.Ε.Λ., Ἀθῆναι 1971, σελ. 24,25**

ΔΙΑΤΑΡΑΧΗ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗΣ ΕΠΙΚΟΙΝΩΝΙΑΣ (ΔΚΕ-SCD)

Τοῦ κ. **Γεωργίου Θ. Μηλίτη**,
Δασκάλου - Εἰδικοῦ Παιδαγωγοῦ

Πολλές φορές συναντοῦμε παιδιά ἢ ἐνήλικους πού ἀποφεύγουν νά συνομιλήσουν μέ τούς συνανθρώπους τους ἢ ὀμιλοῦν πολύ ἢ δέν καταλαβαίνουν τί τούς λέμε ἢ ὅταν μιλοῦν δέν χρησιμοποιοῦν τίς κοινωνικά κατάλληλες λέξεις κ.λπ. Ὅταν συναντοῦμε τά παραπάνω συμπτώματα λέμε ὅτι τό ἄτομο αὐτό ἔχει διαταραχή κοινωνικῆς ἐπικοινωνίας (ΔΚΕ).

Τί λέμε «Κοινωνική ἐπικοινωνία»

Ὅταν λέμε «κοινωνική ἐπικοινωνία» ἐννοοῦμε τή χρήση τῆς γλώσσας σέ κοινωνικά πλαίσια. Περιλαμβάνει τήν κοινωνική ἀλληλεπίδραση, τήν κοινωνική γνώση, τήν πρακτική καί τήν επεξεργασία γλώσσας.

Οἱ δεξιότητες κοινωνικῆς ἐπικοινωνίας περιλαμβάνουν τήν ἰκανότητα τοῦ ἀτόμου νά διαφοροποιεῖ τό στυλ τῆς ὀμιλίας του, νά κατανοεῖ καί νά χρησιμοποιεῖ κατάλληλα τούς κανόνες γιά τή λεκτική καί μὴ λεκτική ἐπικοινωνία καί νά χρησιμοποιεῖ τίς δομικές πτυχές τῆς γλώσσας (π.χ. λεξιλόγιο, σύνταξη καί φωνολογία) γιά τήν ἐπίτευξη αὐτῶν τῶν στόχων.

Στήν κοινωνική ἐπικοινωνία, ἡ ὀμιλούμενη γλώσσα καί ἡ γραπτή γλώσσα ἔχουν μιά περίπλοκη σχέση. Εἶναι ἀπαραίτητο νά ἔχει τό ἄτομο δεξιότητες κοινωνικῆς ἐπικοινωνίας γιά τήν ἔκφραση καί κατα-

νόηση τῆς γλώσσας τόσο προφορικά ὅσο καί σέ γραπτά κείμενα. Οἱ προφορικές καί γραπτές γλωσσικές δεξιότητες ἐπιτρέπουν τήν ἀποτελεσματική ἐπικοινωνία σέ διάφορα κοινωνικά πλαίσια καί γιά διάφορους σκοπούς.

Οἱ συμπεριφορές κοινωνικῆς ἐπικοινωνίας –ὅπως ἡ ἐπαφή μέ τά μάτια–, οἱ ἐκφράσεις τοῦ προσώπου καί ἡ γλώσσα τοῦ σώματος ἐπηρεάζονται ἀπό κοινωνικοπολιτισμικούς καί ἀτομικούς παράγοντες (Curenton & Justice, 2004, Inglebret, Jones, & Pavel, 2008). Ὑπάρχει ἕνα εὐρύ φάσμα ἀποδεκτῶν κανόνων ἐντός καί μεταξύ ἀτόμων, οἰκογενειῶν καί πολιτισμῶν.

Τί εἶναι ἡ ΔΚΕ

Ἡ ΔΚΕ εἶναι μιά κατάσταση πού κάνει δύσκολη τή συζήτηση μέ ἄλλους ἀνθρώπους. Τό ἄτομο μέ τή διαταραχή αὐτή δέν ἔχει πρόβλημα μέ τήν ὀμιλία ἢ μέ τούς κανόνες τῆς γλώσσας, ὅπως ἡ χρήση τῆς γραμματικῆς, ἀλλά ἡ ὀμιλία του ἐπηρεάζεται ἀπό ἄλλους τομεῖς τῆς γλώσσας.

Ἡ ΔΚΕ εἰσήχθη πρόσφατα ὡς μιά νέα διαγνωστική ὄντοτητα στήν τελευταία ἔκδοση τοῦ διεθνοῦς ἐγχειριδίου DSM-5 (2013). Ἡ ἔνταξή της ἐπιτρέπει μιά πιό λεπτή διάκριση μεταξύ τοῦ συνδρόμου Asperger (μιά μορφή αὐτισμοῦ ὑψηλῆς λειτουργίας) καί συγκεκριμένων δυσκολιῶν στήν κοινωνική χρήση τῆς γλώσσας, χωρίς τό ἄτομο

νά εμφανίζει επαναλαμβανόμενες συμπεριφορές και περιορισμένα ενδιαφέροντα. Έτσι, ό,τι προηγούμενες διαγνώστηκε ως σύνδρομο Asperger, τώρα θεωρείται διαταραχή φάσματος αυτισμού ή διαταραχή κοινωνικής επικοινωνίας.

Η πρώτη επίσημη εμφάνιση της διαταραχής, όπως προαναφέραμε έγινε το 2013, και τότε της δόθηκε ο τίτλος που χρησιμοποιούμε σήμερα. Παλαιότερα ήταν γνωστή ως «*ρεαλιστικές δυσκολίες στη γλώσσα*» ή «*σημσιολογική πραγματιστική διαταραχή*».

Τά άτομα με τη διαταραχή αυτή δυσκολεύονται να επικοινωνήσουν με τρόπο που είναι κοινωνικά κατάλληλος. Μπορεί να μην ακολουθούν τους κανόνες της προφορικής επικοινωνίας ή να μην κατανοούν την ανταλλαγή που συμβαίνει στη συνομιλία. Συχνά δεν καταλαβαίνουν τις ειρωνείες ή τις προτάσεις που δεν είναι κυριολεκτικές. Τά άτομα με την ΔΚΕ μπορεί να μονοπωλούν τη συνομιλία ή να την διακόπτουν συχνά. Μερικοί λένε πράγματα που δεν σχετίζονται με τό θέμα της συνομιλίας και άλλοι δεν τολμούν να μιλήσουν. Αυτό που προκαλεί αυτές τις δυσκολίες είναι άγνωστο. Όλα αυτά κάνουν δύσκολη την επικοινωνία τους με τους συνανθρώπους τους, είτε στο σχολείο, στην εργασία ή σε κοινωνικά περιβάλλοντα.

Η ΔΚΕ δεν σχετίζεται με τη νοημοσύνη. Οί άνθρωποι που έχουν την διαταραχή είναι εξίσου έξυπνοι με όποιονδήποτε άλλο. Αλλά αυτή η διαταραχή μπορεί να επηρεάσει και να οδηγήσει σε έκτεταμένα προβλήματα, όπως δυσκολία στη μάθηση, συμμετοχή σε κοινωνικά περιβάλλοντα, ανάπτυξη σχέσεων με όμοιτους, επίτευξη ακαδημαϊκής επιτυχίας και επιτυχή έκταση στη δουλειά.

Συνήθως η ΔΚΕ εμφανίζεται τις περισσότερες φορές μαζί με άλλες διαταραχές, όπως: νοτική άναπνρία, άναπτυξιακές άνικανότητες, μαθησιακές δυσκολίες, αυτισμό, διαταραχή έλλειμματικής προσοχής και υπερκινητικότητας (ΔΕΠΥ-ADHD), γλωσσικές διαταραχές και προβλήματα άνάγνωσης, τραυματική έγκεφαλική βλάβη (παιδιά και ένηλικούς), άφασία, άνοια και βλάβη στο δεξιο ήμισφαίο.

Στήν περίπτωση της διαταραχής του φάσματος του αυτισμού, τά προβλήματα κοινωνικής επικοινωνίας άποτελούν καθοριστικό χαρακτηριστικό, μαζί με περιορισμένα, επαναλαμβανόμενα πρότυπα συμπεριφοράς. Έπομένως, ή διαταραχή κοινωνικής επικοινωνίας δεν μπορεί να διαγνωστεί σε συνδυασμό με τόν αυτισμό.

Στήν περίπτωση της διαταραχής του φάσματος του αυτισμού, τά προβλήματα κοινωνικής επικοινωνίας άποτελούν καθοριστικό χαρακτηριστικό, μαζί με περιορισμένα, επαναλαμβανόμενα πρότυπα συμπεριφοράς. Έπομένως, ή διαταραχή κοινωνικής επικοινωνίας δεν μπορεί να διαγνωστεί σε συνδυασμό με τόν αυτισμό.

Πώς θά καταλάβουμε τήν ΔΚΕ

Τά πρώτα συμπτώματα της ΔΚΕ εμφανίζονται στην πρώιμη παιδική ήλικία. Ήδη από τό πρώτο έτος της ζωής, τό παιδί μπορεί να εμφανίσει συμπτώματα της ΔΚΕ, όπως είναι ή χρησιμοποίηση χειρονομιών για να χαιρετίσουν τους συνανθρώπους τους. Επίσης μπορεί να μην έχει ενδιαφέρον για κοινωνική άλληλεπίδραση. Τά σημάδια αυτά μπορεί να μην γίνουν άντιληπτά από την οίκογένεια και τους δασκάλους άργότερα. Οί άνθρωποι μπορούν να διαγνωστούν ότι έχουν την διαταραχή και όταν θά ένηλικιωθούν.

Σύμφωνα με τό DSM-5 τά συμπτώματα της ΔΚΕ είναι τά παρακάτω: 1. Έλλειμμα στη χρήση της επικοινωνίας για κοινωνικούς σκοπούς, όπως χαιρετισμό μεταξύ τους ή ανταλλαγή πληροφοριών με τρόπους κατάλληλους για τό κοινωνικό πλαίσιο. 2. Μείωση της ικανότητας τροποποίησης της επικοινωνίας, προσαρμογής της στο περιβάλλον και στο συνομιλητή. 3. Δυσκολία στην τήρηση των κανόνων επικοινωνίας και άφήγησης, όπως ό σεβασμός των στρωφών κατά τη διάρκεια μιας συνομιλίας. 4. Δυσκολία στην κατανόηση του τί δεν άναφέρεται ρητά και των μή κυριολεκτικών ή διαφορούμενων έννοιών της γλώσσας.

σας (μεταφορές, χιουμοριστικές φράσεις, πολλαπλές έννοιες τών όποιων ή έρμηνεία εξαρτάται από τό πλαίσιο).

Άνακεφαλιώνοντας τά παραπάνω, τά βασικά συμπτώματα πού θά μᾶς βοηθήσουν νά άναγνωρίσουμε τήν διαταραχή εἶναι: 1. έλλειμμα στή χρήση τῆς έπικοινωνίας γιά κοινωνικούς σκοπούς, 2. μειωμένη ικανότητα άλλαγῆς τῆς έπικοινωνίας μέ τρόπο πού ταιριάζει στό περιβάλλον, 3. δυσκολίες στή τήρηση τών κανόνων συνομιλίας καί άφήγησης καί 4. δυσκολίες κατανόησης μή-κυριολεκτικῶν ἢ διφορούμενων έννοιῶν τῆς γλώσσας, ὅπως μεταφορές.

Τά αίτια καί ἡ θεραπεία τῆς διαταραχῆς

Τά αίτια τῆς ΔΚΕ ὡς ξεχωριστή διάγνωση δέν εἶναι άκόμα γνωστά. Τίς περισσότερες φορές ὀρίζονται μέ βάση τήν συγκεκριμένη κατάσταση μέ τήν ὁποία σχετίζονται, δηλαδή νοπτική ὑστέρηση, γλωσσικές διαταραχές, κρανιοεγκεφαλικές κακώσεις, άφασία καί άνοια (γιά τούς μεγαλύτερους στήν ηλικία).

Γιά τήν άποκατάσταση τῆς ΔΚΕ οἱ θεραπείες πού θά ακολουθηθοῦν ποικίλλουν από παιδί σέ παιδί, άνάλογα μέ τίς ὑποκείμενες αίτιες τῆς διαταραχῆς καί περιλαμβάνουν: νευροψυχοκινητικότητα, λογοθεραπεία, συμπεριφοριστικές θεραπείες, θεραπείες γνωστικής συμπεριφορᾶς, έκπαίδευση γονέα, οἰκογενειακή ψυχοθεραπεία καί μερικές φορές συνδυασμό αὐτῶν τών διαφορετικῶν προσεγγίσεων.

Οἱ παρεμβάσεις στήν οἰκογένεια εἶναι θεμελιώδους σημασίας, προκειμένου νά δομηθεῖ ἕνας χῶρος γιά τήν κατανόηση τῆς διαταραχῆς πού εὐνοεῖ τίς μεθόδους άλληλεπίδρασης καί λειτουργικῆς δυναμικῆς γιά μιά προσέγγιση τών δυσκολιῶν μέσω πόρων καί στρατηγικῶν.

Μόλις οἱ γονεῖς ὑποψιαστοῦν ὅτι κάτι

δέν πάει καλά μέ τό παιδί τους θά πρέπει νά καταφύγουν σέ λογοθεραπευτή. Στήν θεραπεία τῆς διαταραχῆς μποροῦν επίσης νά βοηθήσουν οἱ κοινωνικοί λειτουργοί, οἱ ψυχολόγοι, οἱ επαγγελματικοί σύμβουλοι καί οἱ ειδικοί παιδαγωγοί.

Ἡ κύρια θεραπεία έπικεντρώνεται στήν θεραπεία τοῦ λόγου καί τῆς γλώσσας γι' αὐτό τό κύριο βάρος τῆς θεραπείας πέφτει στους λογοθεραπευτές. Αὐτοί παίζουν κεντρικό ρόλο στόν έλεγχο, τήν άξιολόγηση, τή διάγνωση καί τήν θεραπεία τῆς διαταραχῆς. Αὐτοί επίσης θα βοηθήσουν τό παιδί νά βελτιώσει τίς δεξιότητές του σέ άτομικές συνεδρίες ἢ σέ μικρές ὁμάδες. Γιά νά πετύχουν τό στόχο τους χρησιμοποιοῦν τό παιχνίδι τών ρόλων ἢ ὀπτικά βοηθήματα ὅπως εἶναι τά κόμικς.

Οἱ ὑπόλοιποι έπιστήμονες πού θά άσχοληθοῦν μέ τό παιδί μποροῦν νά τό βοηθήσουν νά βελτιώσει τίς έπικοινωνιακές του δεξιότητες. Οἱ μεγαλύτεροι στήν ηλικία μποροῦν νά βροῦν ὁμάδες ἢ εργαστήρια πού βοηθοῦν στήν άνάπτυξη κοινωνικῶν δεξιοτήτων ἢ δεξιοτήτων ζωῆς.

Ἡ θεραπεία τοῦ παιδιοῦ μέ ΔΚΕ γίνεται μέ:

- γνωστική-συμπεριφορική ψυχοθεραπεία, δομημένη σύμφωνα μέ τήν περίπτωση,
- ψυχοεκπαίδευση,
- συναισθηματική παιδεία,
- γνωστική-συναισθηματική έκπαίδευση.

Γιά νά ἔχουμε καλά άποτελέσματα στήν θεραπεία τῆς ΔΚΕ πρέπει νά τονίσουμε ὅτι οἱ γονεῖς πρέπει νά ἔχουν ένεργή συμμετοχή καί αὐτό θά κατορθωθεῖ μέσῳ ειδικῆς εκπαίδευσῆς τους, ψυχοεκπαιδευτικῶν διαδρομῶν, παρεμβάσεων διαμεσολαβούμενων από τούς ἴδιους.

Οἱ ειδικοί συνιστοῦν στους γονεῖς νά έξασκήσουν τίς δεξιότητες συνομιλίας τοῦ παιδιοῦ καί νά διαβάζουν τίς εκφράσεις τοῦ προσώπου τοῦ παιδιοῦ τους στό σπῆτι.

Οικογένεια και ΔΚΕ

Μεγάλο βάρος για την θεραπεία της ΔΚΕ πέφτει στους ώμους της οικογένειας. Η οικογένεια που έχει κοντά της τό παιδί με ΔΚΕ πολλές ώρες, μπορεί να του προσφέρει μεγάλη βοήθεια.

Οι γονείς με πολλές δραστηριότητες θα μπορέσουν να τό βοηθήσουν να αναπτύξει τις διάφορες δεξιότητες στις όποιες ύστερεϊ, όπως εϊναι π.χ. κοινωνικής επικοινωνίας.

- Του λέμε να πετάξει την μπάλα εμπρός-πίσω.

- Διαβάστε του ένα κείμενο και στή συνέχεια κάντε του διάφορες ερωτήσεις, όπως «γιατί πιστεύεις ότι τό έκανε;».

- Οι ιστορίες που του λέμε ή του διαβάζουμε μς δίνουν πολλές ευκαιρίες για να μιλήσουμε για τά συναισθήματα. Μπορείτε να τό ρωτήσετε: γιατί συμπεριφέρθηκε έτσι ό ήρωας της ιστορίας; κ.λπ. Δοκιμάστε να επεκτείνετε τά όσα διαβάσατε σε πραγματικές καταστάσεις, συζητώντας με τό παιδί τί μπορεί να αισθάνεται ένας φίλος του ή ό αδελφός του και γιατί. Αν δέν διαβάσατε όλη την ιστορία ζητήστε του να προβλέψει τί θά έπακολουθήσει.

- Μόλις, συμβεί ένα γεγονός ρωτήστε το να βρεί τις αιτίες που όδήγησαν στο συμβάν.

- Πηγαίνετε με τό παιδί σας σε διάφορες κοινωνικές εκδηλώσεις και βοηθήστε το να συνομιλεί με φίλους και συμμαθητές του. Πολλά παιδιά με ΔΚΕ –όπως και πολλά παιδιά με αυτισμό– επεξεργάζονται όπτικά τις πληροφορίες. Τά όπτικά ύποστηρίγματα βοηθούν τό παιδί με ΔΚΕ να καταλάβει τις προσδοκίες και τά χρονοδιαγράμματα.

Έκταση της διαταραχής

Όπως προαναφέραμε ή ΔΚΕ μελετήθηκε από τούς επιστήμονες τά τελευταϊα χρόνια και γι' αυτό άκόμα δέν έχουμε άσφαλή συμπεράσματα. Τά άποτελέσματα

των έρευνών που έχουμε, βασίζονται σε ποικίλους πληθυσμούς και χρησιμοποιούν άσυνεπή ή άσαφή όρισμό της διαταραχής. Έρευνα που βασίζεται σε δείγμα μαθητών σε περισσότερα από 1.300 νηπιαγωγεία, έδειξε ότι ή ΔΚΕ εμφανίζεται σε περίπου 7,5% των παιδιών και ότι επηρεάζει περισσότερο τά άγόρια από τά κορίτσια με αναλογία 2,6: 1,0 (Ketelaars, Cuperus, van Daal, Jansonius & Verhoeven, 2009).

Υψηλότερα ποσοστά επικράτησης της ΔΚΕ (23%-33%) έχουν παρατηρηθεί σε άτομα που έχουν και γλωσσικές διαταραχές (Botting, Crutchley, & Conti-Ramsden, 1998; Ketelaars et al., 2009).

Διαφορές μεταξύ Asperger και ΔΚΕ

Στό *Διαγνωστικό και Στατιστικό Έγχειρίδιο Ψυχικών Διαταραχών (DSM-5 2013)*, που εκδίδει ή Αμερικανική Ψυχιατρική Έταιρεία των ΗΠΑ, τόσο οι διαταραχές του φάσματος του αυτισμού (ASD) όσο και ή διαταραχή κοινωνικής επικοινωνίας (ΔΚΕ-TCS) ταξινομούνται μεταξύ των διαταραχών νευρολογικής ανάπτυξης.

Στήν περίπτωση του συνδρόμου Asperger υπάρχουν τρεις τομείς κλινικού ενδιαφέροντος, δηλαδή: 1. δυσκολίες στήν κοινωνική άλληλεπίδραση, 2. στήν επικοινωνία, περιορισμένη και 3. επαναλαμβανόμενα πρότυπα συμπεριφοράς, ενδιαφερόντων ή δραστηριοτήτων.

Στήν ΔΚΕ υπάρχουν μόνο δύο τομείς κλινικού ενδιαφέροντος, δηλαδή: δυσκολίες στήν πρακτική της επικοινωνίας και, κατά συνέπεια, στήν κοινωνική άλληλεπίδραση. Η πρακτική της επικοινωνίας συνίσταται: 1. στήν δυσκολία να χρησιμοποιήσει την ίδια γλώσσα σε διαφορετικά περιβάλλοντα και συνομιλητές (Baixauli-Fortela et al., 2004), και 2. στήν άνταλλαγή του γλωσσικού κώδικα και στήν καθημερινή επικοι-

ωνία με τρόπο κατάλληλο και σύμφωνο με τούς κοινωνικούς κανόνες.

Έπιπτώσεις τῆς διαταραχῆς

Ὁ ἄνθρωπος εἶναι ἀπό τό Δημιουργό του πλασμένος ὡς κοινωνικό ὄν καί γι' αὐτό δέν μπορεῖ νά ζήσει μακριά ἀπό τούς συνανθρώπους του. Στήν μικρή ἡλικία τό κοινωνικό αἶσθημα ἐκπληρώνεται μέσα στήν οἰκογένεια, ἀργότερα ὅμως τό ἄτομο ἔχει ἀνάγκη νά ἔλθει σέ κοινωνία καί μέ ἄλλους συνανθρώπους του. Οἱ δεξιότητες κοινωνικῆς ἐπικοινωνίας εἶναι ζωτικῆς σημασίας γιά τούς ἐφήβους καθὼς ἐξερευνοῦν τίς σχέσεις τους μεταξύ τῶν συνομηλίκων τους καί μαθαίνουν γιά φιλία, πίστη καί ἀτομικές διαφορές (Seltzer, 2009).

Τά ἄτομα πού ἔχουν διαγνωστεῖ μέ ΔΚΕ δυσκολεύονται νά δημιουργήσουν στενές φιλίες ὄχι μόνον ὡς ἀνήλικοι ἢ ἔφηβοι ἀλλά καί ὡς ἐνήλικοι (Whitehouse, Watt, Line, & Bishop, 2009a).

Οἱ κοινωνικές δεξιότητες εἶναι ἐξίσου σημαντικές καί ὅταν τό ἄτομο ἐνλικιωθεῖ ὄχι μόνον στήν ἐκπαίδευση ἀλλά καί στή δουλειά καί στό κοινωνικό περιβάλλον πού διαβιώνει.

Ἡ ΔΚΕ προκαλεῖ λειτουργικούς περιορισμούς στήν ἐπικοινωνία, τήν κοινωνική, τή διαπροσωπική καί τήν ἀκαδημαϊκή ἢ ἐπαγγελματική ἀπόδοση τοῦ ἀτόμου. Ἡ ἐκδήλωση τῶν συμπτωμάτων ἐμφανίζεται νωρίς, ἀλλά τά ἑλλείμματα μποροῦν νά ἐκδηλωθοῦν ἀργότερα, ὅταν οἱ ἀνάγκες κοινωνικῆς ἐπικοινωνίας ὑπερβαίνουν τίς περιορισμένες δυνατότητες τοῦ ἀτόμου.

Σημειώσεις

Παραθέτουμε μερικά ἀπό τά ἔργα πού βοήθησαν στήν παρούσα μελέτη, μέ τούς ἰστότοπους καί τούς κωδικούς ἀναζήτησης τῶν ἔργων. Στό διαδίκτυο ὑπάρχει πλούσιο ὕλικό σχετικό μέ τό θέμα.

Curenton S. M., & Justice L. M. (2004). African American and Caucasian Preschoolers' Use of Decontextualized Language: Literate Language Features in Oral Narratives. *Language, Speech, and Hearing Services in Schools*, 35(3), 240–253. [https://doi.org/10.1044/0161-1461\(2004/023\)](https://doi.org/10.1044/0161-1461(2004/023)).

Inglebret E., Jones C., & Pavel D. M. (2008). Integrating American Indian/Alaska native culture into shared storybook intervention. *Language, Speech, and Hearing Services in Schools*, 39(4), 521–527. [https://doi.org/10.1044/0161-1461\(2008/07-0051\)](https://doi.org/10.1044/0161-1461(2008/07-0051)).

Mieke P. Ketelaars, Juliane M. Cuperus, John van Daal, Kino Jansonius, Ludo Verhoeven, *Screening for pragmatic language impairment: the potential of the children's communication checklist*, Sep-Oct 2009;30(5):952-60. doi: 10.1016/j.ridd.2009.01.006 (διαδίκτυο).

Nicola Botting, Alison Crutchley & Gina Conti-Ramsden, Clinical Forum Educational transitions of 7-year-old children with SLI in language units: a longitudinal study, *International journal of Language & Communication disorders*, Vol. 33, 1998, p. 177-197.

Baixauli Immaculada Fortea, Belen Rosello Miranda, Ana Miranda, Evaluacion de las dificultades pragmaticas. Estudio de casos, *Revista de Neurologia* 38(S1):69, January 2004, DOI:10.33588/rn.38S1.2004063.

Andrew J. O. Whitehouse, Helen J. Watt, E. A. Line, Dorothy V. M. Bishop, Adult psychosocial outcomes of children with specific language impairment, pragmatic language impairment and autism, *International journal of Language & Communication disorders*, Jul-Aug 2009;44(4):511-28.

doi: 10.1080/13682820802708098.

«... για την Πίστη καί τή Λευτεριά»

Μέ μία έντυπωσιακή έκδήλωση ή Έκκλησία τής Ελλάδος τίμησε τήν επέτειο τών 200 ἐτῶν ἀπό τήν ἔναρξη τής επανάστασης τοῦ 1821. Ἡ έκδήλωση ἔλαβε χώρα στό Καλλιμάρμαρο Παναθηναϊκό Στάδιο τό Σάββατο 11 Σεπτεμβρίου 2021, τηρώντας τά ἐν ἰσχύι μέτρα, πού ἐμπόδισαν ὄσους θά ἤθελαν νά τήν παρακολουθήσουν, καθώς κατά τό πρωτόκολλο μόνο σέ περίπου 5.000 θεατές ἐπετράπη ή προσέλευση. Τήν ὄλη

ἐκδήλωση ὀργάνωσε ή Συνοδική Ἐπιτροπή «Χριστιανικῆς Ἀγωγῆς τῆς Νεότητος» μέ συνεργασία τῆς Συνοδικῆς Ὑποεπιτροπῆς Καλλιτεχνικῶν Ἐκδηλώσεων καί τήν εἰδική Συνοδική Ἐπιτροπή Πολιτιστικῆς Ταυτότητας.

Ἐλαβαν μέρος πολλοί γνωστοί τραγουδιστές, πού προσῆλθαν γιά νά συνεισφέρουν μέ τή φωνή καί τήν παρουσία τους στή μετάδοση τοῦ ἑορταστικοῦ χαρακτῆρα καί νά ὑπενθυμίσουν τή γέφυρα πού συνδέει τήν παράδοση μέ τήν νεωτερικότητα.

Κύριο ρόλο στήν ὄλη έκδήλωση εἶχε ή μεγάλη ὀρχήστρα, τά νεοσύστατα δηλαδή

«Μουσικά Σύνολα τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος», ἡ ὁποία στό ἐξῆς θά πλαισιώνει τίς ἐκδηλώσεις τῆς ἀρμόδιας Συνοδικῆς Ἐπιτροπῆς Καλλιτεχνικῶν Ἐκδηλώσεων. Εἶναι ἓνα σημαντικό βῆμα γιά νά ὑπενθυμίσει σέ ὅλους ὅτι ἡ Ἐκκλησία ἀνέκαθεν ἦταν ὁ βασικός πυλώνας τοῦ πολιτισμοῦ.

Ἐκτός ἀπό τοὺς γνωστούς καλλιτέχνες, ἐντυπωσιακή ἦταν ἡ παρουσία πάνω ἀπό 20 χορωδιῶν ἱερῶν Μητροπόλεων, ἐνοριῶν, θρησκευτικῶν ὀργανώσεων καί συλλόγων. Αὐτές εἶχαν ἀναπτυχθεῖ στό πέταλο τοῦ Σταδίου, καί μέ τίς χαρακτηριστικές στολές κάθε μιᾶς χορωδίας, δόθηκε ἕνας μεγαλοπρεπῆς τόνος στήν ἐκδήλωση.

Ἡ ἠχητική ἐκφορά τῶν θεατρικῶν διαιλογῶν πάνω στό σενάριο τοῦ Προέδρου τῆς Ὑποεπιτροπῆς Καλλιτεχνικῶν Ἐκδηλώσεων κ. Ἡλία Λιαμῆ, πού ἀποτελοῦσε οἰονεῖ γέφυρα μετάβασης στίς θεματικές ἐνότητες, ἦταν ἐπίσης πολύ χαρακτηριστική, φανερόντας πτυχές τοῦ ἀγῶνα καί τῆς προσωπικότητας τῶν ἀγωνιστῶν καί ἡρώων.

Ἡ αὐτοπρόσωπη παρουσία τοῦ Μακαριωτάτου Ἀρχιεπισκόπου Ἀθηνῶν καί πάσης

Ἑλλάδος κ. Ἱερωνύμου τοῦ Β΄, προσέδωσε ἰδιαίτερη σημασία καί βαρύτητα στήν ὅλη ἐκδήλωση. Στήν βαρυσήμαντη ἐναρκτήρια ὁμιλία του ὁ Μακαριώτατος εὐλόγησε πατρικῶς ὅλους τοὺς συντελεστές καί εὐχαρίστησε τοὺς χορηγούς πού στήριξαν οἰκονομικά τό ὅλο ἐγχεῖρημα. Συνεχάρη καί εὐλόγησε τοὺς νέους καί τίς νέες –μαθητές/τριες, φοιτητές/τριες– ἀπό ὅλη τή χώρα, πού ἔκαναν μεγάλο ταξίδι γιά νά προσέλθουν, καθὼς μάλιστα σέ δύο ἡμέρες ἄρχιζαν τὰ μαθήματα στά σχολεῖα.

Ἀξίζουν συγχαρητήρια σέ ὅλους τοὺς συντελεστές πού κατέβαλαν ὑπεράνθρωπους κόπους. Στούς ἐμπνευστές, στοὺς βασικούς συντελεστές τῆς ἐκδήλωσης, στοὺς τεχνικούς, σέ ὅλους πού ἔβαλαν καί τό πιο μικρό λιθαράκι γιά τὴν ἄρτια παρουσίαση τῆς ἐκδήλωσης.

Ἡ ἐπιτυχία τῆς, δείχνει ὅτι τό Ἐθνικό καί Θρησκευτικό φρόνημα σέ πλῆθος νέων παιδιῶν εἶναι ζωντανό. Αὐτό ἀκριβῶς συντελεῖ στήν κατάθεση κόπου καί χρόνου ἀπό τή ζωή τους, γεγονός πού ὅλοι οἱ ἐνασχολούμενοι μέ τό κατηχητικό ἔργο στή νέα γενιά πρέπει νά τό ἀξιοποιήσουν.

Ὑπενθυμίζουμε στοὺς συνδρομητές καί συνδρομητρίες τοῦ περιοδικοῦ μας, τὴν ἀνανέωση τῶν συνδρομῶν τους.

Ἡ καταβολή μπορεῖ νά γίνει στά κατά τόπους βιβλιοπωλεῖα τῆς «ΖΩΗΣ» ἢ στοὺς ἀντιπροσώπους.

Ἄν ἡ συνδρομή καταβληθεῖ μέσω ἠλεκτρονικῆς πληρωμῆς νά σημειώνεται τό ὄνομα τοῦ συνδρομητῆ.

Ἐπίσης, **νά ἐνημερώνετε στό e-mail πού ἀναγράφεται στό ἐσώφυλλο** ὥστε νά γίνεται ὁ ἔλεγχος, δεδομένου ὅτι οἱ Τράπεζες δέν ἐνημερώνουν.

Τό IBAN γιά τραπεζικὴ πληρωμὴ (Τράπεζα Eurobank) εἶναι:
GR 8002602010000930100366731

ΜΝΗΜΗ ΜΑΡΟΥΛΑΣ ΚΑΤΣΙΜΠΡΑ ΔΑΣΚΑΛΑ «ΑΛΛΗΣ ΣΧΟΛΗΣ ΚΑΙ ΓΛΩΣΣΑΣ»

Τὴν 5^η Ὀκτωβρίου 2021 ἔφυγε γιὰ τὸν Παράδεισο ἡ Μαρούλα Κατσιμπρα ἡ μητέρα τῶν κωφολάλων. Ἡ ἐξόδιος ἀκολουθία ἔγινε στὸν ἱερό ναὸ Ἁγίου Ἀθανασίου Πολυδρόσου Χαλανδρίου μετὴν συμμετοχὴ τοῦ Μακαριωτάτου Ἀρχιεπισκόπου Τιράνων, Δυρραχίου καὶ πάσης Ἀλβανίας κ. Ἀναστασίου, τοῦ Σεβασμιωτάτου Μητροπολίτου Μεσογαίας καὶ Λαυραιωτικῆς κ. Νικολάου, τοῦ Σεβασμιωτάτου Μητροπολίτου Θηβῶν καὶ Λεβαδείας κ. Γεωργίου, τοῦ Σεβασμιωτάτου Μητροπολίτου Ἀμαντίας κ. Ναθαναὴλ καὶ ἀρκετῶν ἄλλων κληρικῶν.

Γεννήθηκε στό Μεσολόγγι καὶ ἦταν τὸ τρίτο παιδί πολυμελοῦς οἰκογενείας. Οἱ γονεῖς της, Γεώργιος καὶ Ἀγγελικὴ, ἦταν ἄνθρωποι πολὺ κοντὰ στὴν Ἐκκλησία καὶ μαθητὲς τοῦ π. Εὐσεβίου, τοῦ ἰδρυτοῦ τῆς Ἀδελφότητος θεολόγων «ΖΩΗ». Ἀπὸ νωρὴς ἀσχολήθηκε μετὴν ραπτικὴ καὶ ἦταν περιζήτητη μοδίστρα. Τὸ 1950 ἀφιερώθηκε στὴν ἱεροραπτικὴ καὶ στὴν ἐξυπηρέτηση τῶν ἱερέων τῆς Ἀδελφότητος «ΖΩΗ». Σ' ὅλη της τὴ ζωὴ ὑπηρέτησε δύο ἀγάπες, πού ἀναφέρονται στὸν λειτουργικὸ κύκλο τῆς Ἐκκλησίας μας:

Στὴν ὀπισθαμβωνο εὐχὴ στό τέλος τῆς Θείας Λειτουργίας ἀκοῦμε:

- «ἀγίασον τοὺς ἀγαπῶντας τὴν εὐπρέπειαν τοῦ οἴκου σου...» καὶ
- στὴν ἑορτὴ τῶν Θεοφανίων διαβάζουμε στὴν προφητεία τοῦ Ἡσαΐα: «τρανή ἔσται γλῶσσα μογγιλάλων».

Ἡ «εὐπρέπεια τοῦ οἴκου τοῦ Θεοῦ» καὶ τῶν λειτουργῶν του, καὶ οἱ «μογγίλαοι» καὶ ἡ «τρανή γλῶσσα» τοὺς ὑπῆρξαν οἱ ἀγάπες στίς ὁποῖες ἡ Μαρούλα ἀφιέρωσε τὴ ζωὴ της

καὶ μετὰ αὐτὲς ὑπηρέτησε τὴ μεγάλη ἀγάπη της, τὸν Χριστό.

Δεκάδες μοναστήρια καὶ μοναχὲς ἔμαθαν τὴν ἱεροραπτικὴ ἀπὸ τὴν Μαρούλα. Μάλιστα γιὰ νὰ συμβάλει στὴ διάδοση τῆς σωστῆς ἱεροραπτικῆς, μετὴν παρότρυνση τοῦ μακαριστοῦ θεολόγου τῆς Ἀδελφότητος «ΖΩΗ» Ἀλέξανδρου Βάμβα, ἐξέδωσε ἐγχειρίδιο ἱεροραπτικῆς.

Σέ συγγενὴ τῆς Μαρούλας πού συνομίλησε μετὴν Σεβασμιώτατο Ἀρχιεπίσκοπο πρῶν Ἀμερικῆς, π. Δημήτριο Τρακατέλλη γιὰ νὰ γνωστοποιήσει τὴν κοίμησὴ της, ὁ Ἀρχιεπίσκοπος εἶπε: «ποτέ δὲν ξεχνῶ τὴ Μαρούλα, γιὰ τὴν ἅρσα πού φορᾶ τὴν ἅρση αὐτὴ καὶ μάλιστα τὴ κοντόρασα πού μου ἔφτιαξε μετὰ ἐξυπηρέτου ἑπιπέδου στὴν καθημερινὴ ἐργασία μου».

Δεκάδες εἶναι οἱ ἱερεῖς καὶ ἀρχιερεῖς πού φόρεσαν τὰ ἅρσα καὶ τὰ ἄμφια πού ἡ Μαρούλα ἔραψε.

Ὅταν τὸ 2006 ἡ Ἐκκλησία τῆς Κορέας γιόρταζε τὰ 100 χρόνια ἀπὸ τῆς ἰδρύσεώς της, ἡ Μαρούλα μετὴν ἀειμνήστη Κλεάνθη Γαλέτα ταξίδεψε στὴν Σεούλ τῆς Κορέας καὶ γιὰ δύο περίπου μῆνες ἔραψαν δεκάδες ἅρσα, ἄμφια, καλύμματα ἀγίας Τραπέζης καὶ ἀγίου Ποτηρίου, ὥστε ὁ ἑορτασμός παρουσία τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριάρχου νὰ εἶναι λαμπρός.

Ἦταν νεαρὴ κοπέλλα ὅταν τὸ 1947 ὁ ἀρχιμανδρίτης τῆς Ἀδελφότητος «ΖΩΗ», πού ἦταν πνευματικὸς της, π. Πολύκαρπος Ἀνδρώνης, τὴν ἔστειλε νὰ βοηθήσει τὸν πνευματικὸ πατέρα τῶν κωφολάλων ἀρχιμανδρίτη τότε καὶ μετέπειτα Μητροπολίτη Θηβῶν καὶ Λεβαδείας π. Νικόδημο Γραϊκό. Καὶ ἡ Μαρούλα ἦταν ἡ πρώτη Ἑλληνίδα πού ἔμαθε ἀπὸ τοὺς κωφολάλους «τὴν τρα-

νή γλώσσα τῶν μογγιλάων» καί ἀνέλαβε τό Κατηχητικό Σχολεῖο, γιά τά κωφάλαλα κορίτσια. Ἐκτοτε, μέ τήν ἔμπνευση, καθοδήγηση καί τήν εὐθύνη τοῦ π. Νικόδημου Γραικοῦ –πού ὁ Θεός μή τηρώνας καί μή κατέχοντας εὐτυχῶς πρωτόκολλα, διαδικασίες, τόμους καί ἄλλα τέτοια διαδικαστικά, ἀλλά κρίνοντας ἀπό τή ζωή καί τό ἔργο, τόν ἔχει ἤδη ἀγιάσει– ἔγινε ἡ ἀδελφή καί μητέρα τῶν κωφάλαλων. Μαζί μέ τόν π. Νικόδημο ἀγωνίσθηκε νά συνδέσει τοὺς κωφάλαλους μέ τόν Χριστό, νά τοὺς βγάλει ἀπό τό κοινωνικό περιθώριο καί νά τοὺς φέρει στό προσκίνητο τῆς ζωῆς.

Γιά τήν συστηματικότερη ἐργασία ἰδρύθηκαν τά σωματεῖα «Φίλοι τῶν κωφάλαλων – Ὁ προφήτης Ζαχαρίας» καί «Εφραθά» δηλαδή Διανοίχθητι (κατά Μάρκον, κεφ. 7, στίχ. 34) καί ἀγοράσθηκαν τρεῖς ὄροφοι σέ πολυκατοικία στήν ὁδὸ Μενάνδρου 24-26. Σ' ἕναν ὄροφο ἦταν ἐργαστήρια ὅπου οἱ κωφοὶ ἀδελφοὶ μας ἐκπαιδεύονταν σέ εἰδικά συστήματα νά συνεννοοῦνται μαζί μας, στόν ἐπόμενο ἦταν ὁ ἱερός ναός τοῦ Προφήτου Ζαχαρία, ὅπου ἐτελοῦντο εἰδικές θεῖες λειτουργίες γιά κωφούς μέ παράλληλη «μετάφραση» στή νοηματική ἀπό τή Μαρούλα, ὥστε οἱ κωφοὶ νά κατανοοῦν τά τελούμενα καί ὁ ἐπόμενος ὄροφος ἦταν ἐντευκτήριο, ὅπου μιά φορά τήν ἐβδομάδα οἱ κωφοὶ εἶχαν συνάντηση μέ σχετική ὁμιλία στήν αἴθουσα τοῦ ναοῦ, ἡ ὁποία ἀποδιδόταν στή νοηματική ἀπό τή Μαρούλα.

Ἀργότερα καί ἄλλα ἄτομα ἔμαθαν τή νοηματική καί χρησιμοποιοῦντο καί αὐτά γιά τήν ἀπόδοση τῆς θείας Λειτουργίας καί τῶν ὁμιλιῶν. Οἱ κωφάλαλοι στίς θεῖες Λειτουργίες καί στό ἐντευκτήριο καί στίς ὁμιλίες φέρνουν καί τοὺς φίλους τῶν καί ἔτσι «ὁ λόγος τοῦ Κυρίου τρέχη καί δοξάζεται» (Β' Θεσ., κεφ.

3, στίχ. 1) μεταξύ τῶν κωφάλαλων.

Ἀργότερα, τό σωματεῖο μέ φροντίδες τοῦ μακαριστοῦ Μητροπολίτου Νικοδήμου ἀπέκτησε στήν Κυψέλη τῆς Αἴγινας κατοικία ὅπου οἱ οἰκογένειες τῶν κωφάλαλων περνοῦσαν τά καλοκαίρια.

Σ' ὅλες αὐτές τίς δραστηριότητες ἡ πρώτη καί πιό στενή συνεργάτης τοῦ μακαριστοῦ Νικοδήμου ἦταν ἡ Μαρούλα.

Στή δεκαετία τοῦ 1970 ὁ τότε Μητροπολίτης Θεσσαλονίκης ὁ μακαριστός π. Λεωνίδας Παρασκευόπουλος μέσα στήν ποιμαντική του φροντίδα θέλησε νά ἐνδιαφερθεῖ καί γιά τοὺς κωφάλαλους. Κάλεσε λοιπόν τήν Μαρούλα νά ὀργανώσει μιά παρόμοια μέ τήν Ἀθήνα δραστηριότητα. Καί ἡ Μαρούλα ταξίδευε τουλάχιστον μιά φορά τόν μήνα καί ἐπί δύο τουλάχιστον χρόνια στή Θεσσαλονίκη καί μαζί μέ τόν π. Γεώργιο Τριανταφυλλίδη ἀγωνίσθηκαν νά φέρουν τό μήνυμα τοῦ Χριστοῦ στοὺς κωφάλαλους τῆς πόλης.

Ἡ Μαρούλα ὑπηρέτησε μέ πίστη, μέ ὅλη τῆς τήν ἀγάπη καί θεῖο ζήλο τοὺς ἀδελφούς τῆς τοὺς κωφάλαλους. Γι' αὐτό καί ὄλοι –ἀγόρια, κορίτσια– τήν ἀποκαλοῦσαν «μητέρα».

Ἡ μητέρα τῶν κωφάλαλων Μαρούλα Κατσιμπρα ἐτάφη τήν 7^η Ὀκτωβρίου 2021, στό κοιμητήριο τῆς Ἱερᾶς Μονῆς Ἁγίου Ἰωάννου τοῦ Θεολόγου στό Μαζαράκι Θηβῶν, ἐκεῖ ὅπου εἶναι θαμμένος καί ὁ πνευματικός πατέρας τῶν κωφάλαλων μακαριστός Μητροπολίτης Θηβῶν καί Λειβαδείας κυρός Νικόδημος Γραϊκός.

Εἶθε τό παράδειγμά της καί τήν ἀφοσίωσή της νά μιμηθοῦν καί ἄλλοι. Αἰώνια τῆς ἡ μνήμη.

Νικ. Γαλέτας

Βιβλίο-παρουσιάσεις

Μητροπολίτης Σισανίου κυρὸς Παῦλος
«**Εἶχα καὶ ἄλλα νὰ σοῦ πῶ**», *Συζητήσεις τοῦ Ἡλία Λιαμῆ
μ' ἓναν Ἐπίσκοπο Ἀγάπης γιὰ Νέους καὶ γονεῖς*
ἐκδόσεις Ἀρχονταρῆ, 2021, σσ. 380

«**Μὴν ἀκοῦτε ἐμένα ἀλλὰ τὸν λόγο**»¹.

Ἦταν ἀπὸ τοὺς ἐλάχιστους ποὺ ὅταν μιλοῦσε δὲν δογματίζε. Εὗρισκε τὸν συνάνθρωπό του κουρασμένο σὲ κάποια σκιά κοντὰ σὲ κάποιο πηγάδι, ὁδοιπόρος καὶ αὐτὸς στὸ δρόμο τῆς ζωῆς, μὲ τὸν ἰδρώτα στὸ μέτωπο. Τὸν ρώταγε ἀπὸ ποῦ ἔρχεται καὶ ποῦ πάει καὶ μὲ τὴ σειρά του κατόπιν ἔλεγε γιὰ τὴν ὁδοιπορία του. Καὶ γινόντουσαν συνοδοιπόροι τῆς ζωῆς. Δὲν ἔλεγε στοὺς ἀνθρώπους ἀκολουθήστε με καὶ ἐγὼ θὰ σᾶς δείξω τὸ δρόμο. Ἄνοιγε τὸν χάρτη καὶ σὲ καλοῦσε νὰ δεῖς τὸ

1. Ἡράκλειτος, ἀπόσπ. 50.

Ἡ Χριστιανικὴ Ἑνωσις Ἐπιστημόνων (Χ.Ε.Ε.) καὶ ἡ Χριστιανικὴ Ἑνωσις Ἐκπαιδευτικῶν Λειτουργῶν (Χ.Ε.Ε.Λ.) συμμετέχουν, ὅπως ὁ ἀπανταχοῦ Γῆς Ἑλληνισμός, στὴν ἐπέτειο τῶν 200 χρόνων ἀπὸ τὴν Ἐπανάσταση τοῦ 1821 ποὺ ὀδήγησε στὸ ἐλεύθερο Ἑλληνικὸ Κράτος.

Σέ ξεχωριστὴ ἐνότητα τῆς κοινῆς μας ἰστοσελίδας μας www.xee.gr, ἔχουν ἀναρτηθεῖ βιβλία, ἐργασίες καὶ ἄρθρα ἀπὸ πνευματικούς ἡγέτες τῶν ἐνώσεών μας ἢ ἀπὸ διακεκριμένους συνεργάτες τῶν περιοδικῶν μας «Ἀκτίνες» καὶ «Ἑλληνοχριστιανικὴ Ἀγωγή» καὶ ἀπὸ εἰδικούς ἐπιστήμονες. Ἔργα ποὺ προέρχονται ἀπὸ συγγραφεῖς ποὺ βίωσαν ἔντονα καὶ κατανοοῦσαν τὴν σημασία τοῦ ἑλληνοχριστιανικοῦ πνεύματος τόσο κατὰ τὴν σκοτεινὴν περίοδο τῆς δουλείας γιὰ τὴ διατήρησης τῆς χριστιανικῆς πίστεως καὶ τῆς ἐθνικῆς συνείδησης, ὅσο καὶ κατὰ τὴν περίοδο τῆς προετοιμασίας τῆς ἐθνεγερσίας.

δρόμο. Άνοιγε τούς ορίζοντες και τότε τὸν ἀναγνώριζαν ὁδηγό. Λέει ὁ ἴδιος, «Όλα βασίζονται στὸ ἐρχοῦ καὶ ἴδε»².

Τὸ ἀρμόζει τὸ ἀπόσπασμα τοῦ Ἡρακλείτου, γιατί «ἓνα καὶ μοναδικὸ θεωροῦσε ἀμάρτημα. Τὴν αὐτοθέωση, τὸν ἐγωϊσμό. Τὴν ἐκθρόνιση, δηλαδή, τοῦ Θεοῦ ἀπὸ τὴν καρδιά μας καὶ τὴν θεοποίηση τοῦ ἑαυτοῦ μας»³. Γι' αὐτὸ εἶχε καὶ ἄλλα νὰ πεῖ. Δὲν ἦταν ἀνθρώπινες ἱστορίες ποὺ ἔχουν κάποιο τέλος, ἀλλὰ διηγόταν τὰ θαυμάσια τοῦ Θεοῦ ὧν οὐκ ἔσται τέλος. Τὴν ἐμπειρία του ἀπὸ τὸν Σταυρὸ καὶ τὴν Ἀνάστασιν. Ἐκεῖ ποὺ τὸ ἀνθρώπινο δοξάζεται καὶ εἰσέρχεται στὴν ἀνέσπερην ἡμέρα.

Πρόκειται γιὰ τὸν λόγο τοῦ μακαριστοῦ Μητροπολίτη Σισανίου καὶ Σιατίσπης κυροῦ Παύλου ποὺ ὅπου μιλοῦσε, πολλὲς διψασμένες ψυχὲς δροσιζόνταν. Γιατὶ ὁ λόγος του ἦταν «νοτισμένος, ὅπως τὸ γράφει ὁ ἐπιμελητής, ὁ συνάδελφος κ. Ἡλίας Λιαμῆς, ἀπὸ τὴν ἐμπειρία, τὴ συμπόνια, τὴ διάκριση»⁴. Ἦταν πόκος ἔνδρσος, ποὺ δεχόταν ἀνεπαίσθητα, τὴν πρωϊνὴ δροσιὰ καὶ μὲ τὴ σειρά του δρόσιζε τὰ φρυγμένα χεῖλα.

Ἀνθολογοῦμε ἀπὸ τὰ θέματα: «Τὸ μεγαλύτερο ἀμάρτημα!», «Ἁγιότητα. Μὰ εἶναι τόσο ἀπλό;», «Πλήθη ἀμαρτιῶν καὶ ἄβυσσος ἀγάπης!», «Δίψα ἡρωϊσμοῦ», «Δρόμοι πολλοὶ κι ὁ προορισμὸς ἓνας», «Ἡ ἐπιστροφή τῶν ἀσώτων», «Τὰ βάσανα καὶ οἱ ἐλπίδες μας σὲ μιὰ ἱστορία!», «Ἡ Ἀνάστασή Του, ἀνάστασή μας!», «Παναγία: Τὸ καύχημα καὶ ἡ ευθύνη μας».

Συγχαίρουμε τὸν ἐπιμελητή, ἐκλεκτὸ συνάδελφο κ. Ἡλία Λιαμῆ ποὺ μπῆκε στὸν κόπο νὰ συλλέξει τὸ διάσπαρτο ὑλικὸ καὶ νὰ μᾶς δώσει ἓνα σπουδαῖο κείμενο διαλόγου, ἓνα κείμενο κατὰ «πεῦσιν καὶ ἀπόκρισιν», ὅπως θὰ ἔλεγαν οἱ παλαιοῖ. Ἕνα δεῦτερο Λόγο ποὺ ἀκολουθεῖ τὸν πρώτο καὶ ἔχει κυκλοφορήσει μὲ τίτλο, «Ἄκουσε καλὸ μου παιδί»⁵.

Ἐπαινοῦμε στὸ πρόσωπο τοῦ κ. Ν. Σαμπαζιώτη, τὶς ἐκδόσεις «Ἀρχονταρῖκι», γιὰ τὴν καλαίσθητη καὶ τόσο σημαντικὴ προσφορὰ στὸ χῶρο τοῦ βιβλίου.

«Χάρη ἔχουμε ὅλοι. Ἀπὸ ὅλους μας κάτι περιμένει ὁ Θεὸς καὶ εἶναι ξεχωριστὴ ἡ ἀποστολὴ καὶ τὰ χαρίσματα τοῦ καθενός. Ἡ φανέρωση ὁμῶς τῆς Χάριτος ἐξαρτᾶται ἀπὸ τὸν καθένα»⁶.

πρεσβ. Γεώργιος Μποροβίλος

2. Μητροπολίτης Σισανίου κυρὸς Παῦλος, *Εἶχα καὶ ἄλλα νὰ σοῦ πῶ*, Συζητήσεις τοῦ Ἡλίας Λιαμῆ μ' ἓναν Ἐπίσκοπο Ἀγάπης γιὰ Νέους καὶ γονεῖς, Ἀθήνα: ἐκδ. «Ἀρχονταρῖκι», 2021, σ. 194.

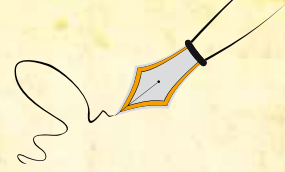
3. Ὁπ.π., σ. 19, 20.

4. Ὁπ.π., σ. 14-15.

5. Μητροπολίτης Σισανίου κυρὸς Παῦλος, *Ἄκουσε καλὸ μου παιδί*, Συνεντεύξεις στὸν Ἡλία Λιαμῆ ἀπὸ ἓναν Ἐπίσκοπο Ἀγάπης, Ἀθήνα: ἐκδ. «Ἀρχονταρῖκι», 2019.

6. *Εἶχα καὶ ἄλλα νὰ σοῦ πῶ*, σ. 338.

Άξίζει νά διαβάσετε

Το μηνιαίο Ὁρθόδοξο Χριστιανικό Περιοδικό με την ιστορία τῶν 100 χρόνων του κοντά στὸν ἑλληνικὸ λαό.

Περιοδικό με ἱστορία μεγαλύτερη τῶν 50 ἐτῶν, ποὺ ἀπευδύνηται στὴ γυναίκα, στὴν πνευματικὴ καὶ κοινωνικὴ της παρουσία.

Τὸ περιοδικό γιὰ τὴν Ἐπιστήμη, τὰ Γράμματα καὶ τὴν Τέχνη, μετὸ ἔνδοξο παρελθὸν καὶ τὸ δυναμικὸ “παρῶν” στὶς μάχες του κατὰ τοῦ ὕλισμου καὶ τῆς ἀπιστίας.

Νεανικὸ περιοδικό τῆς “Χριστιανικῆς Φοιτητικῆς Ἐνώσεως” – μετὸν ἐνθουσιασμό τῆς νεότητος καὶ τὴ σφραγίδα τῆς πίστεως καὶ τῆς παιδείας.

Τὸ μηνιαῖο παιδικὸ περιοδικό ποὺ κυκλοφορεῖ ἀπὸ τὸ 1946 – ἓνας πολύτιμος πνευματικὸς φίλος γιὰ τὰ Ἑλληνοπούλα.

ΕΚΔΟΣΕΙΣ

Χριστιανικής Ένώσεως
Έκπαιδευτικῶν Λειτουργῶν

- **Σπυρ. Καλλιάφα:**
ΤΟ ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΟ ΠΡΟΒΛΗΜΑ ΤΗΣ ΓΕΝΕΤΗΣΙΟΥ ΟΡΜΗΣ _____ 3,00 €
ΕΘΝΙΚΗ ΠΑΡΑΔΟΣΙΣ, ΦΥΣΙΚΟΜΑΘΗΜΑΤΙΚΑΙ ΕΠΙΣΤΗΜΑΙ & ΠΑΙΔΕΙΑ _____ 3,00 €
ΤΑ ΠΕΝΤΕ ΠΡΩΤΑ ΠΑΙΔΙΚΑ ΕΤΗ έκδοσις Γ΄ _____ 5,00 €
- **Γ. Θ. Κολιτσάρα:**
ΠΑΡΟΙΜΙΑΙ ΤΟΥ ΕΛΛΗΝΙΚΟΥ ΛΑΟΥ τόμοι Β΄ & Γ΄ ἕκαστος _____ 6,00 €
Η ΑΠΑ ΓΡΑΦΗ ΔΙΑ ΤΟ ΠΑΙΔΙ ΚΑΙ ΤΗΝ ΜΟΡΦΩΣΙΝ ΤΟΥ _____ 3,00 €
Ο ΠΝΕΥΜΑΤΙΚΟΣ ΗΓΕΤΗΣ _____ 10,00 €
- **Β. Χαραλαμποπούλου:**
Η ΣΧΟΛΙΚΗ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ _____ 3,00 €
Η ΠΝΕΥΜΑΤΙΚΗ ΑΝΑΓΕΝΝΗΣΙΣ ΤΟΥ ΥΠΟΔΟΥΛΟΥ ΕΛΛΗΝΙΣΜΟΥ _____ 3,00 €
ΤΟ ΠΑΙΔΙΚΟ ΚΑΙ ΕΦΗΒΙΚΟ ΒΙΒΛΙΟ _____ 3,00 €
- **Μ. Debesse:**
ΣΤΑΘΜΟΙ ΑΓΩΓΗΣ _____ 5,00 €
- **G. Allport:**
ΤΟ ΑΤΟΜΟΝ ΚΑΙ Η ΘΡΗΣΚΕΙΑ ΤΟΥ _____ 6,00 €
- **Ίωάν. Ἀντωνίου:**
ΠΩΣ ΠΡΕΠΕΙ ΝΑ ΑΝΤΙΜΕΤΩΠΙΖΟΜΕΝ ΤΑΣ ΑΣΘΕΝΕΙΑΣ ΤΩΝ ΠΑΙΔΙΩΝ ΜΑΣ ΑΠΟ
ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΗΣ ΑΠΟΨΕΩΣ _____ 3,00 €
- **ΠΡΑΚΤΙΚΑ ΣΥΝΕΔΡΙΩΝ ΤΗΣ Χ.Ε.Ε.Λ.:**
ΤΑ ΕΛΛΗΝΟΧΡΙΣΤΙΑΝΙΚΑ ΙΔΑΝΙΚΑ ΕΙΣ ΤΗΝ ΠΑΙΔΕΙΑΝ ΜΑΣ _____ 6,00 €
Η ΜΟΡΦΩΣΙΣ ΤΗΣ ΠΡΟΣΩΠΙΚΟΤΗΤΟΣ _____ 6,00 €
Η ΨΥΧΑΓΩΓΙΑ ΩΣ ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΟΝ ΠΡΟΒΛΗΜΑ _____ 6,00 €
Ο ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΟΣ ΕΙΣ ΤΗΝ ΕΠΟΧΗΝ ΤΟΥ _____ 6,00 €
Η ΠΡΟΣΩΠΙΚΟΤΗΣ ΤΟΥ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΟΥ _____ 6,00 €
ΟΔΗΓΗΤΙΚΗ, ΚΥΒΕΡΝΗΤΙΚΗ _____ 6,00 €
ΤΑ ΟΠΤΙΚΟΑΚΟΥΣΤΙΚΑ ΜΕΣΑ ΔΙΔΑΣΚΑΛΙΑΣ _____ 6,00 €
ΑΝΘΡΩΠΙΣΜΟΣ ΚΑΙ ΤΕΧΝΟΛΟΓΙΑ _____ 6,00 €
ΠΑΡΑΔΟΣΙΣ ΚΑΙ ΠΡΟΟΔΟΣ _____ 6,00 €
ΤΟ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΚΟΝ ΠΝΕΥΜΑ ΕΙΣ ΤΗΝ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΙΝ _____ 6,00 €
ΘΕΜΕΛΙΩΔΕΙΣ ΑΞΙΕΣ ΣΤΗΝ ΠΑΙΔΕΙΑ _____ 6,00 €
Η ΕΘΝΙΚΗ ΜΑΣ ΤΑΥΤΟΤΗΤΑ _____ 6,00 €
ΣΥΓΧΡΟΝΟΙ ΠΡΟΣΑΝΑΤΟΛΙΣΜΟΙ ΣΤΗΝ ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΠΑΙΔΕΙΑ _____ 6,00 €
ΙΔΕΟΛΟΓΙΑ ΚΑΙ ΠΑΙΔΕΙΑ _____ 6,00 €
ΠΑΙΔΕΙΑ ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΚΑΙ ΕΥΡΩΠΑΪΚΗ _____ 6,00 €
Η ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΠΑΙΔΕΙΑ ΤΟΥ ΜΕΛΛΟΝΤΟΣ _____ 6,00 €
Η ΚΡΙΣΗ ΣΤΗΝ ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΠΑΙΔΕΙΑ _____ 6,00 €
ΠΡΟΣΩΠΟ ΚΑΙ ΠΑΙΔΕΙΑ _____ 6,00 €
ΠΑΓΚΟΣΜΙΟΠΟΙΗΣΗ ΚΑΙ ΠΑΙΔΕΙΑ _____ 6,00 €
ΑΝΑΤΟΜΙΑ ΤΩΝ ΣΧΟΛΙΚΩΝ ΑΠΟΤΥΧΙΩΝ _____ 6,00 €
ΝΕΕΣ ΤΕΧΝΟΛΟΓΙΕΣ ΚΑΙ ΑΓΩΓΗ ΤΗΣ ΝΕΟΛΑΙΑΣ _____ 10,00 €
ΔΙΑΣΤΑΣΕΙΣ ΤΗΣ ΣΥΜΒΟΥΛΕΥΤΙΚΗΣ ΠΑΡΕΜΒΑΣΗΣ ΣΤΟ ΣΧΟΛΕΙΟ _____ 10,00 €

